

D I K A

I KOD NEPRIATELJÁ;

ili:

kratko opisanje

pripetjenjah u početku tretjega, kasnie pervoga horvatskoga Puka (Regimenta) od njegvoga

predanja Francesom u god. 1809

do

srėtjnoga povratka pod žezlo

Austriansko

u god. 1814.

---

prenešeno iz němačkoga rukopisa

ANDRIOM STIPIĆEM,

Ilirom iz Horvatske.

U Zagrebu

Pritiskano kod FRANJE ŽUPANA.

1838.

Quoniam sunt omnia commoda a Patria accepta: nullum incommodum pro Patria grave putandum est. *Cicero.*

Jerbo vsa dobra od Domovine imamo: nijedno zlo za Domovinu preterpeti težko viděti se neima.

Ljubazni Čtavče!

Naroda našega věrnost prama svojim Kraljem, ljubav prama Domovině, hrabrost i člověkoljubje vseh stolětjah dejopis zadovoljno svědoči. Predji naši u vsakoj prilice diku i kod istih nepriateljev sebi pribaviše; da pako i u potomke njiove krěpost s kervju prelěla se jest, svědočiju vsakdašnji dogodjaji, ter osebito i kervavo dokažuje dugoterpni franceski rat, kojega su mnozi zmedj nas svědoci bili. Medjutim obća je bila sudbinja Ilircev s udesom mnogobrojne svoje slovjanske bratje: imadosmo ti mnogo Herkulesev, Akillesev, Hektorov; nego žalibog čisto malo Homerov! — Zato obćinska nam je dužnost, da mi u srětjnoj ovoj doběe, u kojoj narodna slovesnost razcvětati počimlje, pregernjajući sveti vitežkih Predjev naših pepel velikoslavne njiove čine i sami saznati se tersimo, i na Potomstvo

)(

prenašamo, ter ovak njím i čitavomu Narodu neumerteljni zpomenik zidamo.

Dužnost ovu pred očima imajući predajem Občinstvu ilirskomu nazočni Prevod želeći iz serdca: da se koje domoljubno pero u kratkom vrěmenu zbudi, koje bi i ostale hrabrene bratje naše, u onom kervavom petlětju sudbinju franceskoga oružja podnašavše, događjaje věrno opisalo.

Gledeć na sadašnji stališ naše slovestnosti, kdě najmre, pri skoro občinskoj želji Sloge u načinu pisanja čitavih ilirskih Slovjanov, do sada još nikakva občinsko vladajuća pravila uvedena nisu, spoznavam se dužna: sverhu načina pisanja u nazočnom dělcu upotrěbljenoga rodoljubnomu Občinstvu svěstljive račune složiti.

I ja plamtim vrućom revnostju sloge; nego ravno zato, da izmedj načinov pisanja do sé dobe poprijetih nijedan k onoj željnoj sverse, polag mněnja moga nevede, nisam nijedan točno naslědoval. Neću ja ovdě ništa o razluce latin-

skih i cyrilskih pismen govoriti — sadašnja glagolitika nahadja se u ubogom stališu — koja razluka polag mojega mněnja još najmanja je prepreka sloge; ništa o načinu samotno stojećega g. Berlića; niti neću spominjati mnogoverstne različnosti u pravopisu i slovnici, koje se u Slavonskoj, Dalmatskoj, Primorju, Štajerskoj, Krainskoj i Koruškoj nalaziju; ar vse ove tamo skoro stojiju, kdě su počele, najmre: najpotrěbitie věrozakona članke bez vsake slovničke doslědnosti občinskomu puku sobšćiti. Progovorim dakle samo o onih dvoju načinih, koji u pravopisu i slovnici nesložni, někakov život, pače novi život u Horvatskoj javljaju.

Jedan zmedj ovih načinov je pod imenom staroga provincialsko-horvatskoga poznat. Ov je već zaradi svojega jezika, činećega prehod medj narěčjem slověnskim i horvatsko-serbskim na tako těsni prostor obmedjen, da se razširenju svoje slovesnosti temeljito nadeati nemože; mnogobrojno bo čitajuće občinstvo je takodjer jedna izmedj potrěbitih pogodbih cvětuće slovesnosti, slědovno razširivanje polja narodne

zdělanosti (bez sile i nepravičnosti) je naravska dužnost rodoljubivog' pisca, štogod se je jednomu zmedj najplodneših ovoga načina spisateljev u novešem vrěmenu proti ovomu pravilu veće směšno nego istinito navergnuti račilo. Nego akobi se i jezik ovoga načina čtenjem ter promišljavanjem raznih slovjanskih narěčjah s vrěmenom zdělati i razprostraniti mogal, ništnemanje ima ov način u svojem pravopisu inu, mnogo veću uspěhe svoje prepreku. Kad bi bil blažene pameti Zagrebački biskup Petar Petrečić sveta Evangelia za hasan svoje duhovne dětce l. 1651, na slověnski jezik prevesti dal, niti malo nij' kanil horvatsku slovesnost proslaviti. Pri ovom pervom pokusu (Versuch) provincialsko-horvatske věrozakonne literature, dakle pri slabe znanosti ustrojnih (organisch) pravil horvatskoga (ali, kako se u predgovoru k istim sv. Evangeliom imenuje, slověnskoga) jezika uzet je bil način pisanja od susednih, političko i cirkveno sodruženih, Madjarov; ovaj pako je bil neprikladan; ne zato da je bil madjarski, nego jerbo isti Madjari u onoj době k sustavnomu (systematisch) usporedjenju svojega

pravopisa niti volje niti časa imali nisu. Ovaj sa samim sobom, osebito pako s materom svojom latinskom abecedom u nesoglasju stojeći krivopis bil je od ono dobah još veće pokvarjen. Nij' se anda čuditi, da akoprem se žalíbog do sé dobe u provincialsko-horvatskih učilnicah ov jedini način uči, vsaki dan vendar veće se ostavljа: kdě naproti ona radost i priazenj, s kojom je noveši, pred dvěma lětoma uvedeni, pravopis od najučenеših slovjanskih jezikozpitcev prijet bil, obsudjenje starešega očito javljа. Stari dakle provincialsko-horvatski pisanja način, kano neimajući izgleda k željnoj ilirsko-književnoj sloze, u nazočnom dělcu poprijeti nisam mogal.

Drugi zmedj spoměnutih načinov pisanja jest onaj, koj se je pred dvěma lětoma pod imenom novoga načina počel. Priatelji ovoga akoprem inače u slovnici kadkad se neslagajući, občinska spoznavaju pravila gledeć na pravopis. U ovom pravopisu najprie (god. 183⁴/₅ sgotoviše gg. Mažuranić i Babukić rukopis k najnoviemu izdanju Kačića; kasnie slědjaše Danica Ilirska, i još kasnie Novine Ilirske, pak, kro-

mě kděkojih manjših pismotvorov, Veliki Katekizam izdan g. Antonom Mudrovčićem, novo izdanje Oddíljenja Sigetskoga i najnoveši Urbarialski Članki. Ja ovdě niti jednostručna, naravska pravila ovoga pravopisa, niti ono, što mnogi glasovito učeni muževi, osebito g. Šafarik, k njegvoj preporuce izrěkli jesu, opetovati neću; ar jedno i drugo već višeput spoměnuto jest. Ja ću samo moje ufanje, pače presvědočenje očitovati; da se ov pravopis beržje ali kasnie občinsko poprime; ako najmre sudjeno jest, da se ilirski slovjani cvětućom slovesnostju u latinskom pismu dičiti imadu.

Nu akoprem gledeć na ov noveši pravopis mnogih domorodcev mněnja soglasiju: ništnemanje medj ovimi istimi mnogoverstna se nalazi različnost gledeć na slovnicu.

Prie nego moja pravila u ovom obziru očitoval budem poznamenati moram, da u noviem vrěmenu s rěčmi: Ilir, ilirski veliko se naduživanje (Missbrauch) děla. Što se starinskoga običaja tiče znamo, da stanovnici kraljevine Sla-

vonske svoj materinski jezik **ilirskim** imenuju. Ako anda někdo u ovom smislu **ilirski** govoriti ali pisati hoće, naravsko se mora serbskoga narěčja prideržavati; slavonski bo jezik grana je serbskoga narěčja *).

Vse drugač motriti se mora rěč ova u noviem, inače jako hasnovitom smislu, u kojem **Ilir, Ilirac** vsekolike medj Dunajem i adrianskim morjem naseljene, občinskim književnim jezikom sjediniti se imajuće, Slovjane znamenuje. U ovom smislu nesmě si, bez velike nedoslědnosti (Inconsequenz) nijedno zmedj narěčjah na ovom prostoru se nalazećih izključljivu pravicu na književni jezik privlastnovati; **jer neima stalnosti družtvo medj strankami, ako jedna izmedj njih vse samo za se imati hoće.** U ovih anda okolnostjah gledeć na občinski književni jezik na vsako zmedj trěh ilirskih podnarěčjah (**serbsko, horvatsko, slověnsko** u Štajerskoj, Krainskoj i Koruškoj) obzir se imati mora, i ako bi baš jedno izmedj njih prevagu dobiti moralo, ono bi samo hor-

*) V. Šafarik: Slovanske Starožitnosti § 34. Nr. 4.

vatsko biti moglo; Horvati bo ne samo u zemljopisnom (geographisch) nego takodjer u jezikoslovnom (philologisch) ogledu medju iztočnom serbskom i zapadnom slověnskom bratjom svojom se nalaziju; buduć da zbilja kako Serbin tako i Slověnac mnogo laglje razumě Horvata nego jedan drugoga.

Akoprem se istina ova nikak tajiti nedaje, akoprem nadalje vsakomu u dějopisu narodov marljivo se poogledavšemu znano jest, da ime Horvat mnogo jest u starinskom vrěmenu važneše i slavneše imena Ilir, Ilirac znamenovalo ono slovjanski ali neslovjanski narod, ništnemanje noveši ovoga zadnjega imena smisal nikak zaverći neću, pače priznavam se k njemu kano k zastavě sloge južne slovjanske bratje; *) nego ravno zato uvěren jesam, da u obće-ilirskom književnom jeziku (ako takov s vrěmenom sastaviti priazenj providnosti božanske nam dopusti) vsako izmedj trěh ilirskih podnarěčjah svoj děl imati mora.

*) Concordia res parvae crescunt: discordia magnae dilabuntur!

Nego što ćemo u nesoglasju ovih trěh narěčjah početi, kojemu izmedj njih prednost postupiti? — Polag pravice nemože u takvom pripetjenju jedina, bila ona i najveća, stranka vse odlučiti; jer ako ova i slabeše sestre za se imati hoće, dužna jest i njiove pravične glase slušati, tim veće, što u nijednom narěčju nenalazi se sama sveršenost: kako naproti i najsiromaškeše narěčje mnogo dobroga i hasnovitoga u sebi saderžava. Izvan toga istina je, da baš slabeša — gledeć na broj govorećih — ilirska podnarěčja s većinom cěloga slovjanstva bolje soglasiju; čim se ravnovažnost dosta nadoměsti; jer prikladnost za moći se ostala, u zdělanosti s većinom dalje postupivša, narěčja laglje naučiti nikak se prezirati nesmě, prem da nekanimo vsakolika slovjanska narěčja u jedini književni jezik skupiti.

Ako pako niti najjačie narěčje izključljivu samovladu privlastnovati si nesmě: tim manje se to dopuštjati može slabešim.

Kakvo ćemo dakle slědovati gledeć na obćeilirski književni jezik pravilo? —

Polag mojega mněnja duh cěloga slovjanstva jest ona jedina steza, na kojoj razložno postupajući k željnoj obćeilirskoj književnoj sloze dospěti možemo; na ov bo način povratiti se mogu narěčja ilirska k svojim starinskim izvorno-slovjanskim podobam, u kojih podobah ona mnogo bolje soglasiju, nego u sadašnjih, kromě pravoslovjanskoga jedra mnogo u sebi saderžavajućih, što uplivom nepriaznjivih okolnostih prirastlo jest.

Ovo pravilo pred očima imajući postavljam a) na koncu slovkih (syllab) pisme *l*, kdě su ga Staroslovjani pisali; dakle: bi*l*, moga*l*, ora*l*, uči*l*nica &c.; a ne: bi*o*, moga*o*, ora*o*, uč*io*nica &c. — Ovak pišeju dandanašnji bratja naša u Štajerskoj, Koruškoj i Krainskoj; ovak pišeju i zgovarjaju vsi Horvati, ne samo Podravanci i Posavci, nego takodjer oni, koji medj Kupom i Adrianskim morjem stanuju. Zato pisal jest istim načinom pred poldrugim stolětjem naš Senjski Vitezović, kak takodjer pred dvěma lětoma g. Mudrovčić u Velikom Katekizmu za

potrěbu i hasan Biškupiah Senjske i Modruške izdanom.

Iznemka od ovoga pravila u Horvatskoj nalazi se samo kod Serbov u noviem vrěmenu medj Horvati naselivših se. Pače, da ista serbska bratja naša někda onak pisali ter izgovarjali jesu, dvojiti nemožemo. Onak n. p. nalazi se u Zakonu *) cara serbskoga Stěpana Dušana u 14om stolětju osnovanom medju inimi. „kto něst prišl po silě i stvoril ubijstvo...... koj budet zarval boj..... kako jest bil zakon &c.“ — Pače u jednom pismotvoru 16ga stolětja, koj naš visoko učeni Kopitar ilirskim ili horvatsko-serbskim imenuje **) stoji medju inimi: „i

*) Ako bi se někomu opaziti ljubilo, da je ov Zakon u staroslovjanskom jeziku pisan, odgovarjamo: da ga ništanemanje za dokaz k našoj sverse upotrěbiti možemo; ne samo što on svojim slogom (styl) serbski svoj izvor mnogoverstno javlja, nego takodjer što se iz njega vidi, da se je na potrěbu i hasan čitavoga slavnoga serbskoga naroda ovim načinom pisalo. Kdo može veće: može i manje. Mi neželimo, da bratja Serbi vse staroslovjanske forme u svojih pismih ponoviju; toliko k obćeilirskoj književnoj sloze potrěbno nije: pače niti izgovarjanje pismena *l* na koncu slovkih od njih nežudimo, kako se iz slědećih viděło bude.

**) Glagolita Clozianus pag. LII.

nisi poznal ona..... v istinu vskrsnul jest.... prikazal se jest &c."

Obće dakle izpuštjanje, ali bolje preměnjanje na koncu slovkih dohadjajućega pismena *l* jest u istom serbskom podnarěčju noveši običaj; i ako pomislimo: da najveća stranka naše serbske bratje, kano iztočnu cerkvu slědujuća, ne samo u sv. liturgii, nego takodjer u věrozakonnom nauku staroslovjanski jezik, s ovim pako izgovarjanje pismena *l* upotrěbljava, lahko se presvědočimo: kak malko bi vsakoga, književnu slogu sa svojom horvatskom i slověnskom bratjom iz serdca želećega Serba stojalo, u ovom obziru k onim se približavati.

U ostalom ako pomislim, da se pisme *l* u mnogih okolicah Ruske, Češke, Moravske, Slovačke pak u Štajerskoj, Krainskoj i Koruškoj někda kano *u*, někda kano *v* izgovarja (bi*l* = bi*u* ali bi*v*) prem da se u pismu vsikdar upotrěbljava, naravsko mi na um dolazi: nebi li dobro bilo, da se gledeć na serbsko podnarěčje slědeće baš jednostručno pravilo

postavi: pisme *l* na koncu slovke (sylla-be) izgovarja se kano *o*. Ako bi se dakle pisalo: bi*l*, moga*l*, ora*l*, uči*l*nica &c. mogal bi serbskoga izgovarjanja ljubitelj čteti: bi*o*, moga*o*, ora*o*, uči*o*nica &c. Polag ovoga pravila sklanja-nje ter izvadjanje bilo bi bolje naravsko, dakle i laglje; mnogo bo laglje jest iz bil: bila, bile, bili; iz ora*l*: orla, orlu, orli &c. izvadjati, nego iz bio, orao. Niti nemislěmo da je ovo pravi-lo čisto novo ter u světu slovjanskom nepozna-no; jer pervić imamo obdobu (analogie) ovoga pravila u našem *ě*, kojega izgovarjanje kano *e* ali *i*. pak *ie* ali *je* vsakomu polag městnoga obi-čaja ostavljamo. Izvan toga vsakolika naša če-ska, moravska slovačka, slověnska bratja pišeju bi*l* *) prem da izgovarjaju bi*u* ali bi*v*; i ravno tim je njiovo pismo osta-lim slovjanom bolje razumljivo nego njiov govor. Nebi li ova istina vse, knji-ževnu slogu iz serdca želeće, Ilire ganuti mo-rala? — Ovim bi načinom polag gorě postavlje-noga jednostručnoga pravila u rěči *bil* Serbin

---

*) Vidi: A. J. Murko: Slowenische Sprachlehre pag. 3—4.

imal svoj *bio* *) Horvat svoj *bil*, a Slověnac pak svoj *biu* ali *biv*. Ovak bi pismo ilirsko-slovjanskih pukov gledeć na spodobnost, dakle i na uzajemnu razumljivost mnogo dobilo, bez da bi se městni izgovarjanja običaj nepriličnо siliti moral. Ako se nam franceski i engleski pisanja način težkim i čudnovitim vidi, uvěreni budimo: da se je ovim prosvětjenim narodom hasnovitia viděla spodobnost u pismu, nego lahkoća u čtenju.

b) U sklanjanju pridavnih, samoglasnikom dokončenih (definita) imen mužkoga i srědnjega spola razlučujem Dativ od Praepositionala. Dobro se govori; „věruj dobro*mu* priatelju"; naproti pako rěći se mora: „budi pri dobro*m* priatelu." a ne: pri dobro*mu*. Samo spodobnost ovih dvoju padežev pri samostavnih mužkih i srědnjih imenih mogla je ovu smutnju zrokovati **). Ako se pak reče: „věruj dobro*m'* priatelju", onda je na koncu pridavnoga imena pisme *u* zpuštjeno, koje bi se u pisanju apostrophom nadoměstiti mo-

---

*) V. Vuk Stefanović: Serbski Rěčnik. pag. XXXII.

**) Vidi Babukić: Osnova Slovnice slavjanske Naręč. Ilir. pag. 32 — 33.

ralo, kak takodjer zpuštjanje pismena *a* u jedinobrojniku mužkih i srědnjih pridavnih imen; n. p. „velikog' člověka" město: „velikog*a*." U ostalom onakva skratjenja nebi se imala zvan poezie, ali dužeših rěčih upotrěbljavati.

c) Uživanje dokančanja *ě* u jedinobrojniku ženskih na *a* izhadjajućih, inače niti mehki, niti premenjlivi suglasnik pred *a* ne imajućih samostavnih imen, ne samo na pravilu staroslovjanskom, nego i na mnogostranom živom kak inoslovjanskom, tak i istom ilirskom običaju utemeljeno jest.

d) Što se Genitiva u većbrojniku samostavnih imen tiče, vsaki staroslovjanske slovesnosti priatelj znade, da i u ovom obziru Horvati ter Slověnci najbližneši jesu staroslovjanskomu jeziku; i prem da kratkih, s Nominativom jedinobrojnika se slažećih, Genitivov (n. p. ovih *car*, město: *carev*) neimadu, ništanemanje prosti jesu i one neugodne jednoglasnosti (monotonię) koja vseudiljnim upotrěbljavanjem dokančanja *ah* postati mora. Samo onda, kad bi izgovarjanje pravilnoga Genitiva pretverdo bilo mogli bihmo serb-

sku bratju naslědovati; n. p. na město „pogla-varstv“ izgovarjajući: „poglavarstv*ah*“, bolje nego „poglavarstv*ih*“ ovo bo je Praepositional. U ostalom nebi bilo težko dokazati, da isti Serbi još u 16om stolětju Genitiv u većbrojniku bez dokančanja *ah* upotrěbljavahu.

e) O dokančanju *ima*, koje se u Dativu, Praepositionalu i Socialu većbrojnika uživa, neću mnogo govoriti; ovo bo dokančanje u pismih kod nas izhadjajućih već rědko dolazi, a nadeamo se, da ista serbska bratja ovu, sklanjanja slovjanska izkerčiti grozeću, nepravilnost s vrěmenom ostaviju. Ovo od dvojbrojnika posudjeno dokančanje nije niti jednomu izmedj imonovanih padežev pristojno.

f) Nemanje se nadeam, da g. Vukom i někojimi inimi serbskimi pisci izpuštjeno, inimi vendar (n. p. Dosithejem Obradovićem) upotrěbljeno pisme *h* s vrěmenom se poprijelo bude; buduć da njegvo izpuštjanje neizbrojne dvojsmisle zrokuje, n. p. ako se u Nominativu i

Genitivu većbrojnika piše: „dobri ljúdi“, na město Genit, „dobri*h* ljúdi*h*.“

g) Ja pišem *vsi* (omnes) a ne *svi*. Ovo zrokuje većput dvojsmisal; n. p. „sa svimi pene-zi“, može: „sa svojimi“ (skratjeno svimi) i pak „sa vsimi“ znamenovati. Ovo *svi* město *vsi* je samo novii nepravilni običaj. Někda se je pisalo: *v's*; iz ovoga je zaradi priličnosti u izgovarjanju postalo *ves* pak *vas*. Nipošto iz ovoga, nego iz prevratjenoga *sav* može se *svi* izvadjati. U Za-konu Dušanovu nalazi se: „i *vs*emi vlasteli carstva .... *vs*u zlobu .... da plati *vs*e .... i da jest *vs*aka porota .... *vs*eh rabot &c.“ a u go-rěspomenutom pismotvoru 16ga stolětja: „govo-rahota meju sobom ota*vs*ih .... i pred *vs*im .... a sada sverhu *vs*ih .... na věrovanje va *vs*ih .... ota*vs*ih prorok .... tlmačaše njima va *vs*ěh &c.“

h) Zaime *koj* (qui) može samo onda do-slědno (consequent) skljánjano biti, ako se u Nom. jedinobr. muž. spola zbiljá *koj* piše. Onda naravsko slědi: *koja*, *koje*, *koji*, *kojih* &c.

i) Stari su pisali *kto* (iz pitajućega *k* i srědnjega zaimena *to*) zato je *tko* prevratjeno, *kdo* ali nepravilno, koje ja zaradi običaja upotrěbil jesam želeć, da čim beržje starinskomu i pravilnomu *kto* město postupi.

k) Ja pišem: iš*al*, mog*al* &c. ne samo što velika stranka Horvatov onak govori; nego takodjer što se iz ove podobe serbsko izgovarjanje: iš*ao*, mog*ao* &c. laglje izvadja. Stari pisahu, ter dandanašnji někoja naréčja pišeju: *išl*, mo*gl* &c. iz ovih pako kasnie zaradi priličniega izgovarjanja iš*el*, mog*el*; iš*al*, mog*al*; iš*ol*, mog*ol* &c. postalo jest.

l) Za pomoćljivi glagolj budućega vrěmena upotrěbljavam svećinom *budem* a rědko kada *hoću*, ali skratjeno *ću*. Istina je, da vsako hotenje k budućemu vrěmenu poměruje; ter ov je bil umnički (logisch) zrok, što se je glagolj *hoću*, ali *ću* k poznamenanju budućega vrěmena većkrat upotrěbljaval. Iz istoga umničkoga zroka znamenuje u franceskom jeziku glagolj *venir* prošasto: glagolj pako *aller* buduće vrěme. Jerbo vendar u

budućem vrěmenu dogadja se većput i ono, što *nećemo*, lahko se vidi: da iz samovladajućeg' upotrěbljavanja glagolja *hoću*, ali *ću* ne samo dvojsmisal nego i směšnost mnogokrat slěditi mora. Ako karajući otac o dětetu, inače pri dobrom appetitu sućem, k materi progovori: „děte *neće* danas obědvati", stanovito nekaže istinu; i ako bi rěkal: „děte će danas bijeno biti", još manje je istinu zgodil. Sa glagoljem budem neimadu ove propovědi ništa směšnoga i nesmisalnoga. U ostalom dobro bi bilo, da bihmo prosto buduće vrěme minućih glagoljev većkrat pred očima imali, približavajući se i u ovom (kak bi se u vsem što pravilno i pravoslovjansko jest pristojalo) staroslovjanskomu jeziku, kano naravskomu srědištju ne samo ilirske nego i vseslovjanske uzajimne književne sloge.

m) Ja bih bil mogal takodjer pisati *v*, *vu*, *vu*, (in) a ne vsikdar *u*; ovo bo znamenuje vlastito *kod*, a potrěbuje Genitiv: „Kako jest byl zakon u děda careva" (Zakon Stěp. Duš.) *v* pako na město latinskoga i němačkoga in nalazi se u stariem vrěmenu kod istih Serbov: „*v*

lětě .... *v* prazdnik .... i da jest vsaka porota *v* crkvi ..." (Zakon Stěp. Duš.) „*va* ovih dneh .... na věrovanje *va* vsih .... v svoje Kraljevstvo *vnide* ...." (pismotvor 16ga stolět.) Jerbo vendar ovo pisme *v* pred ustnimi suglasniki težko se izgovarja, i jerbo ga bratja Serbi vsikdar pismenom *u* nadomeštjaju, mislěl sam, da se zaradi sloge gledeć na ovu predložku od pravila odsloniti možem.

n) *Kdě* (kde) je starie i pravilnie nego *gdě*. *Nikdar* i *nigdar* se poleg pravila pisati može. Jerbo vendar *gdě* i *nigdar* (nigda) mnogo su staria ostalih gorě izbrojenih nepravilnostih, i jerbo nezrokuju dvojsmisal, uzajemno bi se sa *kdě* i *nikdar* upotrěbljavati mogla.

o) Slědeći i njim spodobni goverenja načini. „govoriti *od* brata; kupiti čašu *od* zlata; viděti planine *od* Horvatske &c." jesu sirovi germanismi slovjansko uho neizměrno uražajući.

p) Ako bi se komu čudnovito viděle da vsikdar pišem; slovjan, slovjanski &c. na město

u noviem vrěmenu običnoga: sl*a*vjan, sl*a*vjanski &c. (Razgovor ugodni Naroda Sl*o*vinskoga; Kačić) molim da si truda uzme Šafarikovih Slovanskih Starožitnostih §. 25ga No. 8. prečteti. Pomislěmo da živemo u doběutemeljenja složnoilirske slovesnosti: čuvajmo se, da nezidjemo na pěsku!

U ostalom komu bi se ov predgovor k onak maloj knjižici predugi viděl; naj pomisli: da mi još za sada niti mnoge niti velike knjge pisati nemogući vsaku priliku užiti moramo, za moći se s Narodom našim sverhu stvarih pozgovarjati, kojebi nam najdražeše i najsveteše biti morale. U Horvatskoj može se za ilirsko-narodnu slovesnost najveće dělati, pače se već za sada najveće děla, i vendar bi slěp biti moral, kdo nebi kod nas mnogostranu nepriazenj (Ungunst) ali barem neučastje (Theilnahmlosigkeit) i hladnost prama proizvodom ilirske slovesnosti spazil, koja hladnost z velike stranke stanovito iz toga zvira, da se ovi proizvodi Horvatu u podobě kak njemu tak i većině slovjanstva tudjoj ponudjaju. Ja sam moje naglede iskreno predložil, ostavljajući raz-

sudjenje njihove vrědnosti pravičnomu Obćinstvu. Stanovito bi dobro bilo, da bi vsaki domorodni literator račune Narodu gledeć na svoju sustavu (system) položil, dok se obćevladajući pisanja način (kakvoga do sada neimamo) u cěloj Ilirii utemelji. Ako inače ov Predgovor ka književnoj ilirskoj sloze i najmanje doprinese, možemo se ljubazni Čtavčė obadva radovati; Ti da si ga čital: ja pako da sam ga pisal. *)

Nego povratimo se k našim pobratimim vitezom! — Ako slědeći listi ljubav prama njim u serdcu domorodcev uzbuditi, skupa i sadašnje i budućih stolětjah pokolenje na spodobnih činov zveršavanje podbosti budu mogli: trudi moji obilno naplatjeni jesu. U ljubav Tvoju domorodni Brate sebe preporučam.

Prevoditelj.

---

*) U ostalom vidi o predmetu ovom važni, mnogocěnni razgovor Bratomira Dollinskoga (Urbana J.) „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.“ Danica Ilir. l. 1837. br. 8. 9. 10.

DIKA I KOD NEPRIATELJA.

I.

Došastak iz Ugorske u Domovinu u god. 1809 i odlazenje iz nje u Francesku u god. 1811.

Tužnožalostni i nesrětjni dogodjaji u god. 1809 kak takaj obiteljih naših okolnosti prisiliše nas udes njiov děliti i za nje se zauzeti. Brineći se za budućnost, s prignutim od tuge serdcem ostavismo vojsku austriansku u Ugorskoj, kod koje vojske Predji naši vavěk sebi dobar glas pribaviše, s kojom mi u družtvu višeput proti nepriatelju vojevasmo i zadobitu slavu dělismo. Čami obstěraše persa naša kada u domovinu našu stupismo. Kuće naše nam tudje viděle su se. Zadnjić dojdoše novi naši gospodari — Francesi — kojim mi pokorni, akoprem nerado, biti morali jesmo. Raztuženim serdcem našim jedina biaše utěha, da Car Napoleon Domovine naše uredbe zaderžati, i nam perveše česti, rede, kako iste godine službe potverditi odluči.

Ali to dugo neostaše tako. Novi Vladavac svojim naměnam priměrno někoje proměne kod vosjke učini. Vojačke čete s naukom jezika franceskoga morale su se zabavljati do pervoga Svibnja g. 1811 u kojem danu oběma četam pervoga i drugoga Banskoga Puka — Regimenta — zapovědano bi u Ljubljanu odlaziti, da tamo na francesku nogu uredjene budu. U slěd zapovědi ove dojdoše dana 11og měseca Svibnja obě čete u Ljubljanu, kdě po Generalu Delsonu uredjeni bismo i tretji horvatski Puk činismo. Ovdě smo do 28og. Rujna ostali, vsaki dan dvaput na uvěštbanje u oružju izlazeći. Dana 29og. istoga měseca bilo nam je Ljubljanu ostaviti i kroz Italiu u Pariz se odputiti kamo po 57. putovanja i 12. počinka dnevih 7ga Grudna 1811 dojdosmo. Dan osmi toga měseca biaše dan počinka. Dana 9og. postavi se Puk pred carski dvor: Napoleon vsakoga muža poseb pregledavaše, kroz vse rede iduć. Mi imadosmo opravu vojske austrianske, koju u razstanku od ove vojske poderžali jesmo, samo na klobukov ružicah pisme T. na N. promenjeno bi. Car pregledaval je naše torbe i u nutri donešene rubine, ter prostoga grenadira Vladušića

otvori persa pregledajući njegvu košulju, i kad bi njegva junačka, zaraštjena persa bil zapazil, radostnu zadovoljnost svoju okolo stoječim Maršalom je očitoval. Skupa pital je one, kojih persa kolajne kitiše, osebito Stotnika Čuića: kdě i u kojoj godině on svoju zlatnu kolajnu dobi? i kad bi bil Stotnik na pitanje odgovoril, onda Car po ramenih njega potrepta kazuć: hrabri vojače vi imate česti!

Zatim bi odlazak zapovědan, pri kojem Carica s mladim Carevićem na rukú, u družtvu svojih dvornih gospoj na balkonu dade se viděti, našto carev Pobočnik — adjutant — general Moton vsem nam kliknu: „Croates voilà l'Impératrice! — Horvati evo vam Carica — na koje rěči vsi redi stadoše na Caricu gledeći ter radostno triput vikajući, „Vivat Teta!" i na to dalje postupasmo kroz palaću Louvre pak uz rěku Seinu. Carske garde dobiše zapověd, nas kano svoje druge s jestvinom i napitkom dočekati i pozdraviti. U slěd toga skupiše se Officiri i Podofficiri, i primiše nas veselo. Mi dakle bismo razredjeni, i na to počelo se je goštjenje, koje celih

12. satah terpělo jest. Horvatov serdca pri ovom goštjenju dobroga vina napitkom ugriala su se, i otvorila su se gerla, i oni počeše pěvati junačke narodne pěsme o kraljeviću Marku i ine. Za Horvatov serdca bolje sebi nagnjena učiniti, franceski gardisti momke one, koji po prekoměrnom uživanju champagnera oslabiše, na postele su nosili: officirsko pak celo tělo biaše gostoljubno častjeno Maršalom Bessieresom zapověduikom carske garde u velikoj vojničkoj učilnicě, kamo vsi Ministri i Maršali pozvani biše. Horvatskih officirov města biše medj Ministri naredjena. Budući dan ostade Puk u Parizu, i vekša stran Officirov biaše kod verhovnoga Generála kneza Berthiera pri obědu, kdě města biahu kano i predašnji dan uredjna. Čuić sedjaše medj Maršali Massenom i Lefevrom; knjeginja Berthierica, kći Jih Veličanstva Maximiliana Josěpa Kralja Bavarskoga biaše takaj nazočna, sedeć kod stola baš naproti Stotniku Čuiću. Pod obědom opita knjeginja Stotnika razumě — li němački? i kada bi on bil odgovoril da znade, onda knjeginja jega pita: kažite mi, veli, Gospodine istinski: kada jučer vaš Puk pred Carom postupaše, i Carica s mladim Carevičem u naručaju

obkoljena svojimi dvornimi gospojami — medj kojimi i ja biah — pokaza se, što su one rěči znamenovale, koje medj triput ponovljenim klikom „Vivat" vaši vojaci užgano izustiše? Stotnik odgovori: klik onaj znamenuje, da neka Teta, to jest franceska Carica, žive; knjeginja na to presenetjena rěče: Bože kako može prosti člověk Caricu svojom Tetom zvati?!

Stotnik. Vaše Sijatelstvo! našim ljudem dobro znano jest, da Jih Veličanstvo Carica kći je našega dobroga Cara, i za to pogled samo Jih Veličanstva uzbudi serdca naših vojakov na onaj klik.

Knjeginja. — Za kratkim promišljavanjem — Bože ovo uzpomenutje je lěpo! a ja ću još danas Caricu o tom podučiti. — — —

Maršal Lefevre poleg razgovarajućih se sědeći čudjaše se takaj tomu i rěče: o Bože, Bože, kako narod ov staromu svomu Caru věrno podložen jest! Maršal pako Massena k njemu: neznateli Brate da Car Franjo verlo dobri Otac jest? — na

to verhovni General Berthier njegve rěči pretergnuvši s glasnom pohvalom věrnost, hrabrost i zaderžavnje Horvatov dičil, i ljubav prama njiovomu Caru očitoval jest; ove horvatske věrnosti i hrabrosti mnoge ter imenite dokaze predstavljajuć. Tako na priměr kazaše, da jemu u Italii s franceskom vojskom bivšemu jedan jedini Puk horvatski 24. satah s takvom stalnostju odporoval je, da on, akoprem do 40,000 jaku vojsku imajući rěku Mincio prebroditi nemogaše. Kad bi bil i ina tomu spodobna govoril, punile su se opet čase i napito bilo horvatskoj věrnosti, skupa jim prepo-ručena bi jednaka věrnost prama šadašnjemu Caru njiovomu Napoleonu.

Sutradan, najmre 11oga Grudna ostavismo Pariz, i jedna četa odputi se u Melun, druga pak u Fontainbleau. Prie vendar nego bi bili glavni varoš ostavili primi vsaki momak jednu košulju i momci tverdo věrovahu, da su to od svoje Tete dobili. U ovom novom garnisonu ostasmo do 9og Prosinca 1812, vsaki dan dvaput uvěštbavanje u oružju deržeći. Jerbo pako pri pregledanju Puka u Parizu Napoleon zapověda vsem nam novu

bojnu opravu pokrojiti dati, da ovako novopreoblečen celi Puk pred njegvim dvorom u Parizu za 30. danah postavljen, ter njim pregledan biti može; u slěd zapovědi ove bojni Minister odredi: da ku vsakomu Batalionu pet krajačev od Garde oditi, i kad bi měru uzeli bili, opravu kod Garde dogotoviti imadu. Kad onda krajači zapověd ovu izveršavajuć opravu dogotovivše, ova na carske Garde kolih 8og Prosinca 1812. k Puku devežena i medj vojake razdeljena bi. Staru svoju opravu vsaki vojak poseb složiti i povezati moraše: na vsakoga ovako povezanu opravu bilo je ime njegvo napisano, i tako vsa skupa u lagve spravljena ter poglavarstvu predana bi s carskom zapovědju, da ona, u slěd potverdjenja uredbih i sustave krajsko-horvatske, imade se u Horvatsku odpratiti, da se ondě medj čeladi vojakov razdeli. I to je učinjeno bilo, makar poderta oprava gledeč na troške pratenjem do Horvatske zrokovane, prav rekuć, niti dvě pošte doleko vožena biti ne vrědjaše.

Dana 10og Prosinca ovako preoblečen Puk postupaše povratjajući se u Pariz, i dojduć tamo na večer 11og biaše nastanjen u kasarně Nou-

velle France imenova noj. Dana 12og postavi se prēd carskidvor. Napoleon pregledavši opet vse rede zapovēdal je Puku u karré se postaviti, u kojega srēdinu sam je dojahal i visoko zdignuvši carskoga orla, kojega iz ruke bojnoga Ministra Vojvode od Feltre prijel je, u jeziku franceskom ovako k vojakom progovori. „Horvati! ovoga čestitoga i slavnoga Orla, koj Vas k obladanju vodil bude, nemojte u nijednoj neprilícē, u nijednoj pogibelji ostaviti, nego vojujte pod njim vērno i hrabro za Cara i Domovinu, za ove bo pod ovim Orlom živēti i umrēti dužni jeste! jeli to prisēžete?“ i vsi radostno i glasno odgovoriše: „prišežemo!“ Onda Oral predan bi Pukovniku — Oberstaru — Jolyu kano Puka našega zapovēdniku: mi pako karré otvorismo i po dokončanom defiliranju postupasmo niz Seinu, i ondē bismo opet od Gardistov dočekani i počaštjeni kano i 9oga Grudna god. 1811. Celo officirsko Tēlo pozval je pridvorni Maršal Duroc. Ostali smo pako u Parizu do 5ga Veljače, vsaki dan dvaput uvēštbavanje u oružju skupa i sate odlučene imajući, u kojih bojnu učilnicu pohadjati i tamo prednašane predmete učiti se morali jesmo. Skupa i novo oružje i vsa-

kakve bojne stvari primismo i zaměnismo s oružjem iz naše Domovine donešenim. Na jedanput 5. Stonitkov, 6. Verhnih Naměstnikov — Oberlieutenant — i dva Podnaměstnika bili su u Domovinu odpravljeni i franceskimi čestniki, pod razlíčnim izpričavanjem: da ovak osebito pismene službe kod Puka lakše i beržie obavljáti se budu mogle, dosadjeni.

Dana 5ga Veljače Puk celi opet pregledan bi knezem i verhovnim Generalom Berthierom: vsaki momak moral je pokazati svoju opravu, svoj teletjak i ostala do najmanjšega komada. Vsaki dobil je dvoju obuću, koju je moral svezanu sa sobom nositi.

II.

Putovanje iz Franceske u Rusku kroz Němačku u god. 1812.

Po dokončanom pregledanju dobismo zapověd budući dan t. j. 6ga Veljače postupati u Němačku. U slěd zapovědi ove ostavismo Pariz i postupavši kroz Brüssel ter došavši dana 23ga u Aachen, tamo do 2ga Ožujka ostali jesmo. Posle trěh danah putuvasmo dalje i prebrodivši rěku Rajnu kod Düsseldorfa postupasmo kroz Hannover, Münster i Děvin — Magdeburg — ter onak. dospěsmo 2ga Travna u Branibor — Brandenburg — U ovoj okolicě imadosmo pak celih 14. danah uvěštbavanje u oružju, vsaki dan dvaput.

Dana 15ga Travna putovanje naše opet poprimismo u Brussov, kamo 21ga dospěli, i pak 6. danah počinak imali jesmo. U putovanju pred Brussovom i u okolicě Oranienburskoj cela Divisia razděli se u tri oddele, i bi od kralja Poruskoga pregledana. Jih Veličanstvo došavši pred lice Puka pitali jesu: je li ovo pervi i drugi banskograni-

čarski Puk? na koje pitanje grenadirski Stotnik odgovori: da jedan Batalıon jest od pervoga, a drugi od drugoga banskoga Puka, sada pako sjedinjeni da čine tretji horvatski Puk. Dalje pitaše kralj Stotnika: kakvu kolajnu nosi na persih? Stotnik odgovori: da ovo jest Carstva Austrianskoga kolajna, njemu za hrabrost izkazanu podeljena. Zadnjić pitaše kralj: je lı Vam i drugim koji ovakve imadu slobodno je nositi? i kada bi Jih Veličanstvu odgovorjeno bilo, da je slobodno, onda nas ostavi s ovimi rěčmi: lěpo, lěpi momci i lěpo deržanje!

Dana 27ga Puk postupal je kroz Štetin u Borkov, kamo petnaesti dan putovanja dojde bez najmanjšega počinka. U Borkovu ostali jesmo do 2ga Lipnja, koj dan projdosmo rěku Vislu, i putujući još dva dana došli jesmo u Rosenau, tamo pako 5. danah počıvasmo. Dana 9ga odputismo se u Insterburg i putujući bez počinka dojdosmo tamo dana 19ga. Ovdě sastali smo se s vojskom Maršala Udinota, koja do 45,000 glav brojila je. Car Napoleon pregledavši celu vojsku napuni prazna officirska města. Verhni Naměstnici — Oberlieutenanti — Marić i Janianin biše za Stotnike; Pod-

naměstnici Werther i Milakara za verhne Naměstnike; Pobočnik — Adjutant — Millić i Stražmešter Jlia Obradović za Naměstnike postavljeni.

Dana 18ga razděli Maršal Udinot stojeću pod svojom zapovědju Vojsku na tri strani. Horvatski Puk bi k tretjemu oddělu pod zapovědju Generala Merlona pribrojen, čineći s jednim Švajcarskim Pukom Brigadu pod Brigade Generalom Aimé. Ovaj tretji odděl vojske Udinotove stupaše do Wirballen, kdě nove pomoćne čete iz Domovine dobismo, najmre od pervoga banskoga Puka 100 momkov pod zapovědju Stotnika Jovanovića, koj predavši momke natrag u Domovinu odišal jest.

Ovako objačena tretja Divisia putovaše kroz Gumbinen i Širvind ter osam danah biaše u ovih okolicah, dok su najmre napervo iduće čete kroz rěku Němen prohadjale.

Ovdě zpoměnuti mora se ono, da kakberž vojska medje Franceske ostavivša u Němačku, za onda s Napoleonom sodruženu dojde, morali su ju seljani potrěbnom hranom obskerbljěvati. Ovo

anda naredno vojske obskerbljěvanje prestalo je on dan, kad smo iz Němačke izstupivši u rusko-poljsku zemlju dospěli. I zato vsěm Maršalom, Divisiáh i Brigad Generalom, Pukovnikom i Čet Zapovědnikom naloženo bi, za hranu svojih Momkov skerběti se.

Vsaki anda moral si je jednu šest palcev široku, dužinu pak s teletjakom jednaku imajuću torbu pribaviti. Torbe ove biše brašnom po selih nakupljenim natovarene i k teletjakom prikopčene, da ovak vsaki momak brašna na 8. danah uvěk imati je mogal. Izvan toga obskerbi se horvatski Puk 80. koli, na koja žitak 20. danah trajati imajući naložen bi. Ista goveda, do 150. glav, biše u bližnjih městih priskerbljena.

Ako anda vsaki, k drugomu velike franceske, pod zapovědju Generala Udinota stojeće vojske odělu spadajući Puk barem toliko koliko horvatski natovarenih kol i goved sobom uzel jest; lehko zaključiti je moći: da tim vsa okolica poruska blizo medje poljske, pak stran Poljske medj Poruskom i rěkom Němenom ležeća u siromaštvo i ubožtvo

propade, tim bolje, jerbo konji pratež ovu vozeći od svojih gospodarov i od njiovih slugov strahom poplašenih ali ostavljeni biše, ali pako na berežnatih onih cestah poginuše. Što se pako skup spravljenoga žitka tiče, ov je bil plohom u měsecu Lipnju često padajućom na nepokritih kolih izkvarjen i tako za hranu neprikladan učinjen. Momci anda potrebnu hranu opet su izkati morali, kdě su ćutili da se ona dobiti može. U ovako tužnom stališu živěla je cela iz 500,000 ljudih sostojeća vojska od početka god. 1812. do sverhe rata.

Dana 25ga Lipnja putovaše celi drugi odděl vojske do pobrežja rěke Němena, i ovdě sjedinjeni 26ga prebrodi rěku kod Kovna i odputi se proti Vilkomiru. Pri ovom varošu udariše se pervi put prednje straže franceske vojske sa zadnjimi ruskimi, u kojem boju obě strane mnoge momke zgubiše.

Jedna ruska četa potegnula se je u Dünaburg i prošavša rěku Dünu razvalila je ondě most. Druga četa odputi se na desno proti Druji i obsadi tamo s ove strane Düne nabacane nasipe; pri našem

vendar približavanju ostavi i ove, ter nastanivša se s ove strane rěke napravi u Drissi hambare. Pri ovom potezanju Rusov preko Düne navali na nje jedna četa horvatska, i trajaše boj poldruga sata. Naša tretja Divisia obsadila je s ove strane rěke ostavljena od nepriatelja města, i od onde pazila je na dalneše njegovo gibanje, dok Maršal Udinot s dvěma pervima Divisiama uz rěku Dünu gorě iduć i prebrodivši rěku kod Polocka, u nepriateljsko levo krilo udari. Iz toga uzroka ostavi nepriatelj vse s one strane rěke nabacane nasipe, ter razvalivši i požgavši hambare natrag se je potegnul. Onda je i naša tretja Divisia postupala proti Polocku, i sjedinila se je tamo s pervima dvěma. I kada bi bil Maršal Udinot ovdě potrěbnu jaku stražu ostavil, ganul je celi drugi vojske odděl proti Valenzienu hoteći ondě na nepriatelja udariti. U slěd toga biše Rusi dana 27ga žestoko popadjeni. Boj trajaše celih 6. satah nipošto na našu srětju: mi bo bismo hrabreno odbiti. Na to Maršal Udinot celu vojsku svoju potegnu natrag da se bolje ustanovi i utverdi: sasnavši pako da nepriatelj kani udariti na naše levo krilo, ganul je vojsku u noći i šetoval je u Polock, da se tamo bolje utverdi. Pri

ovoj prilicě izgubi horvatski Puk 12. momkov grubim strělivom ubijenih.

Dana 1ga Kolovoza učini nepriatelj izlično gibanje kano da bi se vratiti hotěl proti Petrogradu. Zato potegnu Maršal slědeći dan vojsku na petrogradsku cestu za nepriatelja proganjati: ali ga několiko nepriateljskih čet u jednoj berežnatoj okolicě dočeka, i bi prisiljen s velikim zgubitkom natrag se prek rěke Drise potegnuti, od koje na pol sata na jednom brěžanjku opet tabor načini, i ondě celu noć biaše. Horvatski Puk bí ovdě za stražu glavnoga stana odredjen. Dana 3eg istoga měseca bilo je opet postupano u Polock u trěh oddělih, Pervi odděl beržo zapazi kako Rusi s one strane rěkc Drise iz jedne šume već u bojnom redu postupaju na jednu ravnicu.

U isto vrěme radostni klik cele franceske vojske objavi da car Napoleon nadošal jest. Vsi vikahu: car je ovdě! car je ovdě; napred! — Na ov klik cela vojska lice okrenu nepriatelju, i bez najmanjšega premotrivanja udari žestoko na njega. On biaše s velikim zgubitkom iz šume i kroz rěku

těran; u franceskih rukah ostali su mnogi topovi, izmedj Rusov pako zvan mnogo ubitih mnogi ranjeni, mnogi pako uhvatjeni bili jesu; od horvatskoga Puka poginuše u ovoj bitvě 2 officira i 50 prostih. Vojska franceska ostala je na bojištju do tverde noći, ter več kasno u noći postupala je natrag u Polock, kdě se vodja utverdi ter ostaše tamo do 18ga istoga měseca bez vsakoga važniega gibanja. Dana 18ga kolovoza pokaza se ruski vodja Vitgenstein objačen novodošavšimi četami i udari serdčeno na nas. Boj trajaše 18ga, 19ga, i 20ga istoga měseca, zadnji dan Rusi s velikim zgubitkom odbaceni odstupiti prisiljeni biše, našto se dva sata daleko potegnuvši ondě se utverdiše.

Naša vojska ostaše na bojištju. Dobri uspěh ove bitve pripisan bi tretjemu horvatskomu Puku, koj si onda osebitu diku kod Francesov pribavi; General bo Corbinat došavši pred lice našega Puka pohvalu i zadovoljnost Vladavca očitoval je ovako govoreći: čini hrabrih Horvatov, dana 20ga Kolovoza pokazani, budu glasom časopisov celoj Europě sobšćeni! — Ov dan izgubi naš Puk 200 Momkov; Stotnik Ponpon i

verhni Zastupnik — Lieutenant — Obradović ostali su mertvi: Stotnik pako Rebrača bil je ranjen.

Ove tri gorěspomenute dane izgubiše obě strani mnogo; isti Maršal Udinot bivši ranjen prinudjen je bil zapovědničtvo nad vojskom predati generalu Sensier Guvionu, koj kasnie zaradi dobre uspěhe bitve na dan 20ga Kolovoza od Napoleona maršalsku palicu dobil jest; horvatski pako Puk za svoju hrabrost dvanaestimi kolajnami bi odičen. Kolajne ove bile su Čete Česti — legion d'honneur — Pukovnik Joly dobil je officirski Red: Majori Vakanović i Kottnet; Pobočnici Sibon i Šuplikac; Stotnici Rebrača, Cavić i Komen; Verhni Zastupnici Paspaly i André; Stražmešter Stanoević i Desetnik — Corporal — Ključec dobili su kolajne Čete Česti.

Posle několiko danah bil je naš drugi odděl vojske Udinotove objačen jednim 30,000 jakim pomoćnim šeregom, poslanim od kralja bavarskoga, nad kojim je Maršal Vrede verhovno zapovědničtvo imal. Mi vsi ostali jesmo u ovom stališu

do 18ga Listopada, ter někda Horvati, někda pako Bavarci sprědnje straže deržali jesu.

Jerbo pako vojska franceska, kako je gorě zpomenuto bilo, već od prehoda rěke Němena, 26ga Lipnja sveršenoga nikakve naredne od vladanja nedobivaše hrane, onak da je samo vsakomu Puka i Bataliona zapovědniku naloženo bilo za svoje momke skerběti, što iz toga zroka pretežko bilo je, da u celoj okolicě Polocka na 12 satah baš ništa dobiti se nemogaše, zato kod vojske strašni nastal je glad. U ovoj stiscě vse moguće načine izkasmo ovo zlo protirati. Stern u polju na pol još nezrěla biaše. Ovu stern jedna grenadirska Stotinja pervoga horvatskoga Bataliona počela je rězati, na suncu sušiti, na kabanicah zernje od latih oslobadjati, u zakurjenu peć metati i tako osušeno mleti u ručnih mlinih, kakve ovdě vsaka skoro kuća ima. Iz ovoga brašna pekli su u pepelu ali razvrućenom pěsku pogače, kuhali su žgance i ine jestvine; i kad bi bili ov priměr i ostali Horvati naslědovali, onak smo nekako tužno, u ovih vendar okolnostih dobro obskerbljeni bili. Što se mesa dotiče, još něšto goved imali, na ina pako po šumah i gorah bludeća, kano na divju zvěrad lov

deržali jesmo. Jerbo pako Francesi i Bavarci nisu uměli kano mi hranu si priskerběti, zato biše vsaki dan pod dozirom officîrov mnogi zmedj njih k nam poslani za naučiti se ovaj način; i jerbo Francesî skupa s Bavarci naučeni biše dobro se hraniti ter povolneše nego mi živěti, akoprem neznajući u pomanjkanju sebi pomoći, za to medj njima nastala je kužna bolest tako, da jih polovica ovdě poginu.

Kada bi opet ruski General Vitgenstein novimi četami objačen bil, udari na nas dana 18ga Listopada pograbivši žestoko celo pročelje vojske. Više neg 200 topov udarahu neprestance jedni proti drugim. Dana 19ga udari cela jedna ruska kolona na naše levo krilo, pri kojoj priličě jedna grenadirska i jedna pešačka Stotinja pervoga horvatskoga Bataliona, sušće na jednom brežanjku pred Polockom kano zidina postavljene, od ruskih šprednjih ztraž pograbljene biše. Stotinje ove hrabro odbaciše jurišem navalivše Ruse. Medjutim pervi horvatski Batalion, koj u jednoj dolině medj starom tverdjavom Polockom i medj rěkom Dünom u massě biaše, začuvši Rusov juriš činećih klik složi

se s Divisiom, i udari onak žestoko na nepriatelja, da ga tja na brežanjak na kojem jedna věternica biaše, odbaci. Nego žalibog za věternicom bila ti je sakrita jedna jaka ruska četa, koja iz nenada na nas navalivša u nered nas je privela, i za dopuniti nesrětju udariše na nas straga dvě konjaničke čete tako da komaj jedna stran, i to s neizměrnom hrabrostju uzderžana i občuvana biti je mogla. Pri ovoj priličě izgubismo 400 momkov. Pukovnik Joly bil je ranjen mačem; Stotnici Matiević i Marić opadoše mertvi; verhni Zastupnici Maćerčić i Verter, kak takaj Zastupnik Boroević biše uhvatjeni.

Maršal Guvion Sensier još prie o natrag postupanju glavne vojske *) podučen bivši, skupa dobi od Cara zapověd vse žertvovati da stan u Polocku utverdjen uzderži i prepréči nepriateljû, da nebi, kroz Vitepsk glavnoj ovoj vojscě naproti dojduči, francesom cestu u Poljsku odsěkel: ako pak bi Maršal prisiljen bil tabor ovaj ostaviti, onda da se

*) Najmre one koja pod nesrědstvenom zapovědju Napoleonovom tja da Moskve došavša od ondě u turobnom stališu se je povratjala.

utverdi na levom pobrežju rěke Düne, porušivši prie moste, i da natrag se potezajućoj glavnoj vojscě proti Vitepsku Smolensku i Onsě tako dugo naproti postupa dok nebi se s njom srětnul. U slěd ove zapovědi ostavi Maršal medj 20im i 21im svoj stan i potegnuvši se preko Düne razvali most. Pri ovoj prilicě bila je cela jedna Stotinja od drugoga horvatskoga Bataliona odtergnjena i od nepriatelja uhvatjena. Onak se je počelo postupanje vojske natrag proti Vitepsku, i onda dalje proti Kaměnu i Čašniku produljeno je bilo. Kod Čašnika 30ga Listopada udarismo na nepriatelja, i trajala je bitva do tverde noći s imenitim zgubitkom oboju stran. Horvatski Puk izgubi 50 Momkov, něšto ustrěljenih, něšto ranjenih i něšto uhvatjenih. Stotnik Čavić bi ranjen: zastupnici Karaiča i Mišel ostaše mertvi.

Od Čašnika udaraše Maršal na vse strani na nepriatelja za preprěčiti, da nebi na glavnu vojsku iz nenada navalil, ali joj povratak odsěkel; kad na jedanput sprednje straže ove glavne vojske sagledasmo, s kojimi se sjedinivši postupasmo pod zapovědju Maršala Victora uprav u Borisov.

Dana 23tjeg Studna dojde nam naproti jedna rusko — moldavska četa, koja pod zapovědju Generala Čičakova stojeća bila je samo sprednja straža nadohadjajuće velike vojske. Kakberž smo nepriatelja na tri satah pred Borisovom ugledali, umah je bilo u bojnom redu postupano, što i nepriatelj činjaše. Bitva se je počela vatrom bez priměra žestokom, ali su Rusi morali odstupiti i u Borisov potegnuti se napol běžeć po ondě radi beregov napravljenih mostih. Pri ovom jurišu obě strane mnogo izgubiše: jedan celi ruski pěšački Puk bi uhvatjen i oružje predati prisiljen. Kada jedan poljačkih kopjanikov Puk mimo neoboruženih Rusov jahaše, na jedanput strašni se podigne klik, ar razljutjeni Poljaci udariše na neoboružene Ruse. Francesi uhvatjene Ruse stražeći trudjahu se vsom moćju ovu nepravičnost odvratiti: ali vsi trudi vsa opominanja bila su zabadava; zadnjić razjadjeni konjanici franceski udariše na Poljake. Strašno je bilo hervanje, u kojem su Poljaci odstupiti morali, posle kakbi bile dvě tretinje Rusov pogubljene.

Dana 23ga Studna na večer dojdosmo u Borisov ter uz rěku Berezinu i po brežanjkih posta-

vismo i utverdismo se baš naproti Rusom pod zapovědju Čičakovom u nasipih stoječim.

Kakberž se je smerkavati počelo umah poslan bi tretji horvatski Puk s jednom konjaničkom Divisiom u selo Studzianku da tamo straže postavi i prenoći. Grenadirski Stotnik Čuić pri ovoj priličě uhvati są svojimi Momki 150 Rusov skup s njiovim zapovědnikom i někojimi officiri.

Nenavadno stroga zima i vsaki dan više se javljajući glad bil je zrok, da mnogi ondě poginuše; jerbo takva je bila zima, da vsakičas viděti je bilo kojega konjanika s konja mertva padati.

Dana 24ga Studna u jutro stupismo u selo Studzianku na brěgu rěke Berezine ležeće: sagledavši nas s one strane stoječi Kozaci potegnuše se natrag na brěžanjke. Posle nekoliko satah dojde k nam jedan Batalion Pionerov i jedan Pontonerov da razvalivši kuće selske pripravljaju drevo za napraviti dva mosta. Ovo dělo trajalo je dva dana: medj 25tim 26tim pako sjedini se glavna vojska s onim odělom, koj je pod Generalom

Udinotom stal. Dana 26ga u jutro dojde k Borisovu Napoleon sprevadjan kraljem Neapolitanskim, naměstnim kraljem Italie, ter mnogimi Maršali, Generali i štabskimi Officiri. Kako dojde umah zapověd daje moste dělati. Onda jedan odděl Horvatov odloživši i pod stražu inih vojakov ostavivši svoje oružje pomagal je dělati moste; drugi pako Horvati pod Zastupnikom Milićem, verhnim Zastupnikom Andréom i Stotnikom Plessom projdoše dobrovoljno preko Berezine za odtěrati kozake da nebi most dělajuće tesare napali. 30—40 korakov od brěga rěke bila je za Napoleona velika vatra naložena, kdě se car i ostala gospoda stojeć grějaše. Napoleon imal je na tělu zelenu, kerznom lisičinim obšitu opravu, ter toplu kučmu, koja mu je i uha pokrivala: inače biaše dobre volje i tečno je jel kruh s kuhanim mesom. Naši momci nosijahu velike drevja komade i kada bi bil grenadir Marko Vojnović s jednim velikim terhom na plećih mimo Napoleona prošal, i Maršal Lefevre ovo jemu pokazal, serdčeno i glasno se smějuć rěkal je car! „no ovo ti je jaki muž!“ — U to dobah stupiše Pontonieri do persih u vodu, i medj klikom: „neka živě car!“ utverdiše temeljna dreva

za most. Mnogi ovdě izgubiše življenje; jerbo veliki komadi leda mnoge sa sobom potegnuli jesu.

Kad je most gotov bil, postupaše jedan red pešakov ruskih iz šume ter postavi se uprav naproti mostu. Napoleon sagledavši Ruse, sam je komandiral Horvate i Topovnike; pak postavivši se na levo mosta zapovědal je pervim Horvatom mimo sebe defilirati, što oni čineći cara glasnim „živi!“ pozdravljali sesu. Jedan švajcarki Puk čineći s nami jednu Brigadu slědjaše nas, i onak umah s mosta u bojnom redu postupasmo ter bez najmanjšeg' premišljavanja u nazočnosti cara i generalov na nepriatelja s bodaki onak serdčeno udarismo, da u nered došavši u běg se je pustil, mi pako běžećega na pol sata daleko u jednu šumu tak dugo smo proganjali, dok nismo po jednom od Napoleona poslanom officiru zapověd dobili stati, ter Maršala Udinota s njegvim Oddělom počekati. Isti officir otvori nam najvekšu zadovoljnost i pohvalu carevu. Kad bi pak Udinot sa svojimi četami k nam bil došal, umah dalje postupali jesmo.

Bitva ova u šumě bila je žestoka i strašna; vitežtvo bilo je dugo vrěme za obodvě stranke

dvojno, dok su zadnjić Rusi s težkom mukom odbaceni i iz šume protirani bili. U ovo vrěme sjedini General Miloradović svoju iz Moldavie došavšu vojsku sa šeregom pod zapovědjú Čićakovom stojećim. Na večer bila je pak bitva ponovljena i tako žestoko harcovano, da jedna stran drugoj bodake iz rukú otimaše, i jedino noćna tmica uzrok je bila, da se je razlutjeno hervanje teda nekda ob desetom satu u noći dokončalo. Jedino skučanje i tužno jaukanje ranjenih od obú stran ter bez vsake pomoći na bojištju ležećih pertergavalo je strašnu tihoću tamne noći. Posle kak bi bile spredoje straže postavljene, potegnuše se obě vojske několiko natrag i naložiše vatru, da se i koliko u takvoj strogosti zime od smeržnjenja braniju. Pri ovoj prilicě izgubiše Horvati 10 officirovi 400 prostih; po imenu Major Kottnet, Stotnik Čuić, Zastupnici Domitrović, Vukelić, Roknić biše ranjeni; verhni zastupnik. Berleković umrěl je iz rane, Stotnik Teodorović, verhni Zastupnik Ivančić i Zastupnici Černoević i Gjurić biše uhvatjeni.

Dana 27ga biaše iz oboju stran iz toga uzroka mirno, da franceska vojska još neprestano kroz

moste prolaziaše, car pako za dobro imaše, da se ovako stoji dokbi cela vojska prošla. Istim načinom ruski general Miloradović ostaše miran; čete bo njegve berzo iz Moldavie putujuće i utrudjene počinuti su tim bolje morale, da su jučer mnogo izgubile, vojska pako franceska mnogo vekša je bila.

Istoga dana pregledal je Napoleon s generali stališ vojske i sprednjih straž. Kad bi se bil natrag povratil pitaše Majora Vakanovića o zgubitku u bitvě prošastoga dana, i razuměvši veliku žertvu ovako besědjaše pred pročeljem horvatske čete: „jučer mojima očima osvědočil sam se o vašoj „hrabrenosti i věrnosti. Vi ste si neumerteljnu slavu „priskerběli, skupa takodjer i čest medj moje perve „čete brojenimi biti. Za ovu vašu ov dan izkazanu „věrnost i hrabrost obećam vam vse povoliti što „od mene pravično izkali budete, kakberž s voj„skom mojom ku sversě dospejem; ja bo s vami sam „zadovoljan, jako zadovoljan!“

Poslekak bi bila cela vojska, kromě mnogih kol i odděla pod Maršalom Victorom stojećega, dana 28ga Studna rěku Berezinu prešla, onda dojde

red na ova kola da na moste stupiju. Sudbinja je hotěla da se jedan most pod velikim terhom kol razvali; na to baš udriše sprednje ruske straže na zadnji odděl Maršala Victora tako žestoko, da on u nered došavši opet na most těran biaše. Nepriatelj berzo na pobrěžju sverhu mosta nastavi topove udarajuć gromovito na most i na vosjku, koja je u najvekšoj smutnji bila. U ovih tužnih okolnostih vsaki gledaše način život svoj osloboditi, za to vse je bežalo na most, s kojega premnogi padnuvši strašnu najdoše u vunah smert; rěka bo je bila tako stervinami napunjena, da mnogi kušahu po mertvih tělih hodeć vodu projti i tako se osloboditi, u čem někojim zbilja srětja posluži. Drugi most bi grubim strělivom razvaljen, i tako se dogodi, da vsi franceski topovi, vsa kola, prtež i čete od Ariergarde u nepriateljske ruke dojdoše.

Ruska vojska odd ělom Miloradovićevim objačena udari opet na nas dana 28ga. Nepriatelj se je tersil nas iz našega stana i iz šume ztěrati: dvaput Rusi nas odbaciše, ali i dvaput mi město naše vojujuć osvojismo; s oboju stran tja do tverde

noći ljuto biaše udarano, zato s oboju stran veliki je bil zgubitak: mnogi franceski generali padoše, mnogi ranjeni biše. Medj ranjenimi biaše takaj Maršal Udinot, koj ranu kod Polocka dobitu težko zaceljenu imajući danas opet drugu dobil jest. Naš Brigadir Aimé bil je takaj ranjen. Horvati u ovoj bitvě izgubiše 320 momkov i 6 officirov; najmre: Stotnici Janianin i Leorić, Verhni Zastupnik Lèroi, Pobočnik Mraović i Zastupnik Ilia Obradović poginuše: Verhni Zastupnik Cernković bi ranjen i skupa od Rusov uhvatjen.

Ljubazni Čtavče! dopuštjaj da se malo ogledamo na onaj novolje puni stališ, u kojem se je ono dobah franceska vojska nahadjala. U kakvoj brize je vojska gledeć na hranu bila pok je iz Poruske izišla poznano Ti je iz onoga, što se je već više gorě o predmetu ovom pisalo. Iz toga se vidi stiska franceske vojske osebito medj 23im i 29im danom měseca Studna l. 1812 u ovom vrěmenu čisto je nemoguće bilo i najmanje kruha za vojake, ili pak sena za konje dobiti; ar nepriateljem smo od vseh stran obkoljeni bili: glavna ruska vojska hitila je uprav za nami; Vitgensteinov

odděl tiskal je desno krilo naše, Miloradovićev pako levo, a Čičakov dojde nam baš naproti tako pred Borisovom, kako i pri prehodu rěke Berezine. U ovih žalostnih okolnostih ništa nam drugo nij' ostalo, nego konje zelenim sveršjem i korom sa drevja hraniti: mi pako morali smo konjsko meso bez soli i kruha jesti. Něšto 'anda od ove nenavadne tužne hrane, něšto pako od prestroge zime počela je u vojsce strašna vladati griža, koje posledak biaše, da množina vojakov poginula jest.

III.

Dalše postupanje i izlazak iz Ruske.

Dana 29ga Studna u jutro nij' su već mogli Momci od dugoterpnoga stradanja i preveć stroge zime oružje u rukah deržati, i zato cela vojska dojde u najvekši nered; ter u ovoj smutnji počela se je natrag potezati bez hrane i bez oružja. Ondá viděti bilo je, kako se Francesi, Poljaci, Porusi, Portugalci, Španjolci, Horvati, Neapolitanci, Piemontesci sěmo tamo po cestě bludeć měšaju. Nij' ovdě bilo skoro nikakvoga konjaniětva, topovniětva niti kakvih kol, morali su u smutnji vsi pěšice iti. Kad koj smeržnjen ali oslabljen na tla pade, ini opravu s njega svlekahu za moći se barem několiko od smeržnjenja občuvati; zdvojnost vojake tako razljuti, da se za istu mertvacev opravu višeput potukoše. U ovom najžalostniem stališu od ranoga jutra do tverde noći putovasmo: na prilični noćleg niti pomislěti nij' bilo; jerbo niti sel niti kuć na putu nenajdosmo, i ako na koncu dana

šumu s daleka sagledasmo, kdě barem pod drevjem prenoćiti bi mogli, već smo se za preblažene deržali. Cesta kojom putovasmo dan na dan bi stervinami pokrita: osebito pako užasno je bilo noćleg u jutro viděti; broj bo ostavajućih mertvih skoro biaše jednak s brojem odlazećih čet.

Maršal Ney i Divisie General Maison skupiše još ostavše oboružene čete do 1500 momkov od Udinotovoga Odděla, medj kojimi i ostanci tretjega horvatskoga Puka biahu, i tako narediše vojsku, koja bi u stisce od napada nepriateljskog' branila napred u neredu iduće čete: ali i ova ariergarda berzo se jest raztepla; Horvati su barem onu diku poderžali da su zadnji oružje zgubuli. Neima pera koje bi izpisati moglo ondašnji tužni udes naš: glad i vsakoverstno stradanje, zima, žalost!

Pri ovom bez priměra tužnom iz Ruske postupanju ali bolje běžanju izgubi naš horvatski Puk gladom i strogom zimom 347 momkov. Kad bi smo bili u ovakvom turobnom stališu 35 němačkih mil prošli, dojdosmo u Vilnu, kdě našavši někoje hambare vsi smo se k njim tlačili za moći barem ně-

koliko hrane u ovoj stisce dobiti; suhar — Zwieback — i brašno biaše dělјeno, ter oni, koji inih pojačši biahu morali su za svoje druge hranu nositi, pak je bilo bez vsakoga odklada dalјe postupano. Na mostu kod Kovna bi zapověd pribita: kdě se koj odděl, Divisia, Brigada, četa skupiti ima. Za tretji horvatski Puk bi odredjen Marienburg, kamo smo se mahom odputili kroz Königsberg. Ovdě dobismo iz Magazina na dva dana hrane.

Dana 1ga *) Prosinca 1813 dojdoše ostanci celoga Puka najmre 296 momkov u Marienburg, i ovdě počivasmo deset danah. U ovom vrěmenu umrěše Stotnik Mirković, Verhni Zastupnik Milakara i Zastupnik Budić od nenavadne zime na putu jako oslablјeni i ovdě biše pokopani: Verhni Zastupnik Paspail bi u Königsbergskoj bolestnici ostavlјen. Iz Marienburga poslal je Pukovnik Joly Napoleonu u Varšavu u slěd carskoga obećanja učinјenoga d. 27ga Studna 1812 preporučajući predstav onih vojakov koji su se u bitvah ovoga rata,

---

*) Poznamenati dužno da Stunden = November: Prosinac = Januarius.

osebito pako dana 26ga pri prehodu Berezine izkazali: ali pismo bi od Kozakov uhvatjeno.

Dana 11ga Prosinca dobili su Horvati zapověd u Magdeburg kroz tverdjavu Küstrin postupati, Majora pak Kottneta skupa s jednim Stotnikom, jednim verhnîm i jednim Podzastupnikom i 116 prostimi u garnisonu ostaviti. Stotnik anda Kotas, koj iz Domovine došavši nas u Vilně našel jest, pak Verhni Zastupnik André î Podzastupnik Domitrović biše u Marienburgu s 116 momki ostavljeni.

Ostali pak postupasmo kroz Berlin i Brandenburg u Děvin — Magdeburg — kamo 4og Veljače dojdosmo. Puk bi nastanjen u Volmirštadu poldruga sata od Děvina, i ostaše tamo do konca ovoga měseca. Do toga vrěmena dostigoše nas 50 vojakov, koji od stroge zime mnoge kotrige izgubivši s Majorom Vakanovićem i Stotnikom Rebračom u Domovinu poslani biše.

Dana 25ga Veljače dobiše ovi ostanci Horvatov od Ministeriuma zapověd u Bavarsku postupa-

ti, i u Ingolštadu s dohadjajućimi iz Domovíne pomočnimi momki se sjediniti, na putu pako kroz Saxonsku u tverdjávě Erfurtu jednoga Stotnika, jednoga Verhnoga i jednoga Podzastupnika s 116 vojaki ostaviti. K tomu biše Stotnik Dragić, Verhni Zastupnik Cepeš i Zastupnik Vukelić odredjeni.

Poslekak bi Napoleon u god. 1813 u Franceskoj novu vojsku bil sabral, i ovu kroz Němačku vodeći u tverdjavu Erfurt bil došal, pregleda ondě ležeću horvatsku Stotinju i sjedini ju sa svojom carskom gardom odredivši Horvate baš za stražu carske prateži. Sada zpoměnu se Napoleon iz zaslug Horvatov osebito pri prehodu Berezine, i poděli u slěd svoga ondě učinjenoga obećanja Stotniku Dragiću kolajnu Čete Česti — Ehrenlegion — skupa Pukovniku Jolyu po knezu Berthieru poruči, da vse pri Berezině dično se izkazavše osobe njemu za nagradu zaslug predstavi; što i učinjeno bi iz Koburga dana 25ga Serpna 1813.

Dana 8ga Travna postupaše ostanak Puka horvatskoga, za onda iz sedam Officirov ter 64

Momkov sostojeći, u Ingolstadt, kdě kod varoščanov nastanjeni i potrěbnimi stvari obskerbjeni bismo.

Dana 24ga Serpna 1813 dojdoše k nam želnočekani iz Domovine 1200. Momkov skupa sa sedmi Officiri, koji već kod pervoga Puka u Ruskoj vojevavši, posle razčlanenja Vojske iz Marienverdera varoša poruskoga po gorězpomenute novake u Horvatsku poslani biše. S ovimi anda dojdoše Verhni Zastupnici: Dossen i Budisavljević; Zastupnici: Martin i Joko Hečimovići, Knežević, Budisavljević i Herkalović. Ov transport bi iz vseh šesti pod franceskom oblastju za onda stojećih horvatsko — graničarskih Pukov sastavljen; vsaki bo Regiment dade 200 Momkov. Medjutim dobi Pukovnik Joly od bojnoga Ministeriuma uputjenje ov transport primiti ter celu četu imenovati drugim batalionom pervoga horvatskoga Puka, pak ov batalion s onim koj u Glogovu uredjen bi sjediniti. Ovak dakle bi opet sastavljen jedan Regiment, nad kojim pod imenom pervoga horvarskoga Puka zapovědničtvo dano bi Pukovniku Jolyu. S tim zajedno dobi Pukovnik Joly zapověd, vse na ovaj

prie tretji sada pako pervi horvatski Puk spadajuće račune čim beržje sgotoviti i bojnomu Ministeriumu predstaviti, od dana pak ovako uredjenoga pervoga Regimenta za njega skerb imati, ter s ovim drugim batalionom ku glavnoj vojsce u Draždjane — Dresdu — dojti.

Dana 15ga istoga měseca bi anda batalion ustrojen — organiziran, — ter kad bi nad njim naměstno zapověedničtvo granadirskomu Stotniku Čuiću predano bilo, nastupi dana 17go put u Dresdu. Dana 22ga na putu u Bambergu dobi Oberstar Joly od Generalissimusa kneza Berthiera zapověd: sverh onih osob, koje su se pri prehodu Berezine osobito hrabro deržale predstav napraviti, da se njiovo vitežtvo polag mogućnosti nagradi; s batalionom pako ne u Dresdu, nego u Děvin — Magdeburg — postupati. U slěd toga bi postupano kroz Coburg, kamo dana 24ga dojdosmo. Dan 25ti biaše dan počinka. Od ovud dakle bi od cara kroz kneza Berthiera potrěbovani predstav osob, koje su se u ruskom ratu osebito izkazale, poslan. Ov predstav biaše slědeći:

Pregled officirov i podofficirov pervoga—prie tretjega—horvatskoga Puka, koji su se u tečaju rata godine 1812 i osebito pri prehodu Berezine rěke izkazali, i koji zato u carsku milost preporučeni biti zaslužiše:

Cottnet. Zapovědnik bataliona. Francez.

„Officir ovaj služi 22. godine, 18 putah biaše „u taboru, jest dobro podučeni i hrabri muž, što „on u više bitvah godine 1812 dokaza. On upra„vljaše Puk od pervoga Listopada ove godine, kad „najmre Pukovnik ranjen bi, do konca Studna, kad „i on ranu dobi. On zasluži officirski red Čete „Česti.“

Čuić. Stotnik. Horvat.

„Ov Officir mnoge godine služi i u mnogih „biaše bitvah. On se izkaza u ratu god. 1812 i to „osebito pri prehodu reke Berezine; kdě takaj dana „26ga Studna ranjen bi. On sa svojom stotinjom „uhvati 150. Rusov, i jerbo već prie austriansku „dobi kolajnu, kak takaj francesku kolajnu Čete „Česti, zato molim za njega officirski križ iste „Čete.“

Pless. Stotnik. Horvat.

„Ov officir mnoge služi godine; prikladan jest „i hrabar, što on pri prehodu Berezine dokaza. „On upravljaše dobrovoljce, koji pervi Berezinu „prejdoše za nepriatelja od mostov odtěrati. Ja ga preporučam za red Čete Česti.“

Roreville. Stotnik, Francez.

„Ov officir jest jako hrabar, i dobi 18ga Li„stopada kod Polocka mnoge rane. Ovaj zasluži „red Čete.“

Saint-Armand. Lěkar. Francez.

„Ovaj celo vrěme obnašal je posle lěkara či„tavoga Puka pokazavši pri tom veliku marlji„vost i hrabrost. On zasluži nagnenje Jih Veli„čanstva. Ja mislim da je vrědan reda Česti.“

Martić. Stražmeštar. Horvat.

„Ov podofficir jest jako prikladan; ovo po„kaza god. 1812. Služi 12 godin i biaše u više „bitvah. Preporučam ga za red Česti.“

Cerjak. Desetnik. Horvat.

„Ovaj biaše u zadnjem ratu izkazavši se u „njem hrabreno. Služi 20 godin i biaše u mnogih „bitvah. Molim za njega red Čete Češti."

Pukovnik Joly v. r.

Iz ovoga predstava vidiš ljubazni Čtavče, da godine službe kod austrianske vojske, kak takodjer nadarenja od presvětloga Cara austrianskoga pridobljena tako su bila cenjena, kak da bi ove zasluge od iste franceske vojske dohadjale. Za ovu korist zahvaliti smo se morali pogodbě od lěta 1809ga.

Zvan gorě imenovanih bile bi još mnoge ine osobe u predstav ovaj došle, da nebi bile někoje strogostju zime, někoje pak oružjem nepriatelskim poginule.

Predstav ovaj bi na vojvodu Neuchatela 25ga Šerpna iz Coburga poslan. Poslekak vendar bataljon u Děvin — Magdeburg — dojde, i franceska vojska vojskom sodruženih Vladavcev proti Rajně potěrana, gorězpoměnuta pako tverdjava jednim

poruskim oddělom zavjeta bi, vsi dogovori medj Napoleonom i Děvinskom posadkom pretergnjeni biše. Něšto dakle to, něšto pako pripetjenja dalneša s Franceskom zrokovaše, da predstavljene osobe onoga urešenja dobile nisu.

IV.

Pripetjenja u Děvinu od 7ga Kolovoza 1813 do oslobodjenja Horvatov i povratka njiovoga u sladku Domovinu.

Dana 7ga Kolovoza dojde batalion u Děvin; prosti momci biše po kasarnah, officiri pako kod varoščanov nastanjeni. Batalion ov podnašal je garnisonsku službu. Dana 1ga Studna postal je dosadašnji naš Pukovnik Joly Generalom, Stotnik pako Čuić Majorom i zapovědnikom bataliona i prijel je od Generala Jolya zapovědničtvo sverh regimenta, kojega pervi batalion *) u Glogovu, drugi pako u Děvinu ležaše.

Sada nastalo je tužno za nas vrěme, kad ne samo na tělu, dosta već u franceskoj službě preterpivšem tegob i udarjenih ran, nego i na duši nam terpeti je bilo. Biasmo medj 15,000 Francezov

*) Kdo bi nam ovoga pervoga bataliona pripetjenja u Glogovu narodim obširneše izpisal jezikom ljubil ga Bog!

dalko od sladke Domovine. Od onih, za koje smo toliku kerv prolèvali, nikakvomu priateljstvu nedeati nismo se mogli: jedini su nam Děvinski varoščani na ruku bili momkom našim vse skrivce hranu dodavajući. Već od měseca Grudna 1813 do Veljače 1814 dobivaše vsaki momak na dan jedan četvert F. mesa i komad kruha; ali kasnie od Ožujka do srědine Svibnja samo jedan F. konjskoga mesa i pol děla kruha. K tomu momci, zaradi pomanjkanja penez u blagajnici, celo ovo vrěme na dan s jednim s o u, officiri pako s polovicom svoje platje zadovoljni biti moraše. Drevja takaj za vatru nedostatak biaše: na loženje peći u zimě niti pomisliti nij' bilo; drevo bo za kuhanje potrěbno morali smo zvan tverdjave nepriatelju iz ruk otimati, zato vsaki tjedan najmanje dvaput batalion prinudjen bi izlaziti za dreva si priskerběti. Odtud zaradi pomanjkanja srědstvah k živlenju potrěbnih bez platje, bez dreva, u merzlih sobah, kdě zvan toga močvarno biaše momci jako oslabljeni bolestnice užasno punjahu. U slěd toga od samoga našega bataliona 3 Officiri i 400 momkov poginuše. Po imenu officiri: Verhni Zastupnik Mraković, pak Zastupnici Matievvić i Čuić.

Žalostni ov stališ videći Zapovědnik bataľíona i vsi Stotnici vse moguće načine izkahu kakobi vojakom priměrnu hranu pribaviti mogli, kad na jedanput sgodi se, da Major s tergovcem Schmagerom u dogovor dojde, koj mu potrěbna za batalion k životu i živlenju srědstva, pod věkivěčnog vendar mučanja pogodbom dati obećaše, i to za polovicu navadne platje. General Joly, bivši četiri godine naš Pukovnik, sumnjaše da mi sa stanovniki Děvinskimi u dogovoru stojimo; kad pako puknu veseli glas, de presvětli Car austrianski složen s Rusi kod Lipska Franceze na glavu porazil, i tako da Horvatska opet pod njegvo žezlo došla jest, onda se Jolyova sumnjivost još bolje uzbudi, zato odluči paziti na batalion kroz rodjene Franceze. Ovi anda jedanput u noći dodavanu tergovcem Schmagerom hranu uhvatiše i ovo Generalu najaviše. Tergovac jednim dobrim priateljem taki o tom podučen odide k zapovědniku bataliona Čuiću, da se s njim dogovori kako se imaju deržati ako na odgovor potegnjeni budu. Schmager obskerbljěvaše bolestnicu potrěbnom hranom; dogovoriše se anda, da on pitan o dogodjaju odgovori, da imajući několiko vaganov krumpira, něšto graha i inoga žitka vuh-

koćom na polovicu izkvarjenoga, za občuvati se od velikoga kvara rad je prodal makar lacino ove stvari, koje bi bolestnikom pogibeljno bilo davati. Da pako ova po noći predavaše, toga zrok da je bil strah smutnje, koja bi se bila pripetiti mogla, ako bi to i ostali, občinski glad podnašajući vojaci bili saznali. Major pako neka odgovori, da on po celom varošu izkajući hranu, za momke svoje několiko od glada osloboditi, zadnjić uputjen bi na gorězpomenutoga tergovca, od kojega několiko vaganov krumpira, něšto graha i t. d. vse ovo napól skoro iżkvarjeno dosta skupo kupi.

Drugi dan zbiljá k Generalu pozvani bisno imajući složne izgovore akoprem razdruženo izpitavani. General zagrozi se Majoru da će dati čitavi batalion pri kruhu i vodě u tverdjávu zatvoriti ako sazna, da Major ali ini officiri u najmanjšem savezu ali dogovoru s varoščani stojíjú.

Kadbi pak kasnie tverdjávu ovu batalion ostavil i već u Domovinu se vratil bil, onda Major Čuić dogodjaj ov s vrědnim i plemenitim tergovcem najavi Visokomu carsko — kraljevskomu dvor-

no — bojnomu Sovětničtvu, našto Jih Veličanstvo Car Franjo 1vi dostojali su gorězpomenutoga tergovca zlatnom gradjanskom kolajnom nadariti.

Dana 25ga Prosinca 1814 pisal je Major Čuić sa znanjem takaj Stotnikov Čavića i Šuplikaca na Jih Veličanstvo Cara Franju 1ga i poslal je pismo na blokade zapovědnika Generala Grofa Tauenziena (kroz lěkara Steinhausera dana 26ga Prosinca ku Grofu idućega) s tom molbom, da se pismo tamo pošle, kdě se sada Jih Veličanstvo nalazi. Pismo pak biaše slědeće:

Vaše Posvetjeno Veličanstvo!

„Na kolena pokorno padajući nalazi se sa 17 officirov i 700 momkov medj 15,000 Francezov u posadce Děvinskoj. Mi smo věrni podložnici Vašega Posvetjenog' Veličanstva prinudjeni bivši — kako znano — u godině 1809 toj vojsku, zastavu i oružje Vašega Veličanstva u Ugorskoj ostaviti i Francezom se skupa s našom Domovinom predati. Redko koj izmedj nas nalazi se, koj pod zastavom Vašega Veli-

čanstva nebi u više bitvah vojeval i u ovih ranjen bil: někoji su zaradi svoje hrabrosti i věrnosti kolajnami nadarjeni bili. Dobrim priateljem podučen bivši, da naša Domovina oružjem Vasega Veličanstva opet iz ruk Francezov predobita jest, u imenu pod mojom zapovědju stoječega bataliona osměljujem se Vaše Veličanstvo ponizno prositi, da bi dostojali nas u visoku svoju Milost prijeti, i od sadašnje naše nevolje, u kojoj od glada skoro umirati prinudjeni jesmo osloboditi. Mi napervo već prisežemo věrnost i pokornost Vašemu Veličanstvu i vsěm, koji nam u Imenu Vašega Veličanstva zapovědali budu; naša bo jedina želja jest našu kerv i živlenje za pravičnu već Vašega Veličanstva žertvovati.

Vašega Posvetjenoga Veličanstva

u Děvinu 25. Prosinca 1814.

najpokorneši i najvěrneši podložnik

Miho Čuić v. r.

Major.

Jerbo pako Verhovni Upraviteljj grof Leoroi na nas kroz svoje zaufane kod našega ba-

taliona služeće Franceze strogo paziti je dal, sazna, da smo mi kušali na Generala Tauenziena pisati (o pismu vendar na Jih Veličanstvo poslanom neznal je ništa) U slěd toga poruči nam General kroz Brigadira Jolya, da ako se i koj zmedj nas osměli s varoščani u kakov savez stupiti, takvoga da hoće umah u tverdjavu zapreti i tamo njega smertju karati. I akoprem Francezi o nas jako sumnjahu da u savezu s varoščani stojimo, zato nas vendar k vsakomu poslu jěmljahu, uvěk celi batalion u srědinu kolonne metnuvši. Mi anda u ovih okolnostih bez velike pogibelji niti koraka k našemu oslobodjenju učiniti nemogasmo. Momci vendar mnogi, bivši na vanjske posle odredjeni, utekoše, dok nebi Marko Kerpačić, Sluinac, kano begunac uhvatjen i ustreljen bil. Od ovoga vrěmena vse naše službe u nutarnjoj tverdjavě biahu.

Kada bi bil poruski Vodja i blokade Zapovědnik knez Tauenzien saznal, da vojskom sodruženih Vladalcev Pariz, glavni franceski varoš, predobljen i obsadjen jest, skupivši vse čete pod svojim zapovědničtvom stojeće 11ga Travna 1814 u jutro jedan četvert sata od tverdjave u licu Dě-

vinske posadke slavni „Tebe Boga hvalimo“ obderžavaše, posle toga pako čitavu svoju vojsku pregledavaše. Za ovu svetačnost poruskoga šerega viděti izide cela Děvinska posadkana nasipe. Francezi videći što se děje različno su o tom mislěli i govorili; někoji najmre, da je kralj poruski nadošal i pregleda vojsku; ini da je godovni dan kralja; opet ini da je dan svetoga Nikole ruskoga Zavjetnika; zadnjić ini da je narodjenja ali godovni dan ruskoga Cara. Jerbo pako Major Čuić i někoji Stotnici saznaše od varoščanov što se je dogodilo u Parizu, zato se pri ovoj svetačnosti čisto mirno zaderžavuhu.

Isti Major Čuić pak Stonici i někoji ini officiri navadno obědvahu u varoškoj gostilnici, kamo vsaki dan takodjer někoji franceski officiri, pak ine, nam vendar nepoznane, osobe dolazijahu. Dana 12ga besědjaše Stotnik Čavić pod obědom Majoru u naškom jeziku: „Načalniče, na današnje veselje pimo jednu čašu vina!“ nato odgovori Major: „Brate budi u serdcu vesel a projdi se vina; vidišli ove što te gledaju i slušaju: Tebi je dobro znano, da sam već dvaput obtužen i oba puta u velikom od-

govoru bil: pogledajde kako na nas glede!“ Na naš razgovor směјahu se okolo sedeći domorodni vitezi, i Stotnik Čavić, koj od svega nakanenja nije bil za odvernuti zapověda jedno steklo vina. Poslekak bi po četiri čaše bili zpraznili, poćutili smo učinak nenavadnoga nam već napitka i bili smo dobre volje. Někakov na to igrač na liru baš u gostilnicu stupi i někoje napěve iz svojega nastroja izvadja: mi pako stavši igrali smo na billardu.

Slědeći dan izišli smo po navadě na Vachtparadu kamo vsi Officiri i podofficiri posadke dojdoše. Po dokončanoj paradě donese Pobočnik Stanoević ustvenu zapověd Feldmaršala Lorana — tverdjave Zapovědnika — Majoru Čuiću, da on s Majorom 62ga regimenta, po imenu Berthierom, i s Oberstarom dragonskoga Puka ima se kod Lorana najaviti. Ova dva štabska Officira tu istu zapověd primiše. U slěd toga išli smo k tverdjave Zapověduiku, koj nas polag franceskoga običaja primi i pozdravi. Mi se postavismo jedan polag drugoga: General koračaše několiko puta gorě dolě po sobě zamišljen. Na jedanput stane pred Majorom Čuićem i pita jega u franceskom jeziku:

„Načalniče Horvatov kako se imate?“ Major odgovori: „„„dobro gospodine Generalu! i kako Vi?“““ „dobro!“ odgoviri on; i opet koračavši gorě dolě stane pred Majora i to isto pitanje ponovi ter dobi odgovor kano i pervi krat. Kad već tretji put ono isto zapita Majora, onda ov presenetjen reče:“ Gospodine Generalu Vaša na me ravnana pitanja uvěk jednaka su; ja jim nerazuměm, molim dakle za obširneše raztolnačenje!“

General: Što mislite: kako ste Vi, kako vaš batalion prama caru Napoleonu, franceskomu Vladanju i franceskoj Vojsce nagnjeni?

Major: Gospodine! ako se Car Napoleon i njegva cela vojska, koja s nami u Rusku putovaše o našej věrnosti zadosta dosad nije presvědočila, meni nije moguće na to što više odgovoriti.

General: to je meni dobro znano i vsaki svědočiti mora vašemu dobromu zaderžavanju, vašoj věrnosti; Vašu bez priměra izkazanu hrabrost, kojom celoj vojsce za uzor bili ste, vsaki znade: ali što mislite i kanite sada, kad se lažljivi

glas razprostěra, da je sodruženih Vladalcev vojska u Pariz došla, da je vojska franceska pobita uništožena, da se je puk franceski uzdignul proti Napoleonu i zadnjić, da je Car austrianski opet Horvatsku predobil i s inimi pod njegvo žezlo spadajućimi deržavami sjedinil? kažite mi odperto: ako ova istinita jesu, što Vi u ovoj prilice s Vašim batalionom činîti naumili jeste?

Major: Gospodine Generalu! ovoga glasa ja do se dobe niti rěči čul nisam, zato ja sam s mojim batalionom naumil tak dugo mirno se zaderžavati dok ine naredbe nedobijem. Gospodine Generalu! Vam, Caru Napoleonu, celoj franceskoj vojsce i celoj Europě znano jest, da mi Horvati nismo prisegu rušeć sramljivim naćinom od austrianske vojske pobegli; da niti mi niti Domovina naša oružjem franceskim nije predobita bila, nego da polag pogodbih mira presvětli Ausrianski Car nas franceskoj koruně odstupil jest, i zato smo mi od našega Cara s čestju, s vojačkimi dostojnostmi i s vitežkimi uresi Napoleonu predani bili. Zato dakle od prisege presvětloj Austrianskoj Kući složene zakonito odrešeni služismo novomu Vla-

davcu tako věrno i pošteno, kako mi i Predji naši uvěk pod zastavami austrianskimi služiti navadni biasmo. Mi věrnost našu uvěk světu dakazasmo: zato Car Napoleon potverdi naše čestí i dostojnosti, kak takodjer poderži Domovine naše navadne uredbe; zato mi polag dužnosti naše želimo zapověd našega novoga Cara kano svetu izpunjavati, dok što ino s našom Domovinom i s nami odlučeno nebude, u kojoj prilice nadeamo se, da mi opet od Cara Napoleona s čestju i s dostojnostmi prepuštjeni budemo, ako presladka Domovina naša pod žezlo austriansko natrag dojde.

Genaral: to bih ja već za pravično uznal, da bi samo nagnenje vaše prama Francezom istinito bilo: ali Vi ste se jučer zaradi obderžavanja poruske svetačnosti veselili; bili ste dobre volje davši varoščanom znamenje vašega veselja!

Major: Gospodine Generalu! jako mene serdce moje boli, da Vi meni veći zpotičete, o kojih ja niti najmanje neznadem, niti mi može ovo kto dokazati. Nego da ja Vas o dugovanju ovom zadovoljno uputim, molim onoga, koj ovo doka-

zati gotov i mogućan je meni naproti postaviti, i ako on dokaže ja sebe vsakomu pravičnomu sudu podlažem: inače želim se na poštenja mojega urazitelјem osvetiti!

General: ali Vi ste vendar jučer pili vino?

Major: Jesmo Gospodine! nego ne iz onoga uzroka, iz koga smo obtuženi. Vam Gospodine dobro znano jest, da mi već dugo vrěme tužno živemo, da mi samo konjsko meso jedèmo i niti vina, niti rakie nedobivamo, od česa mnogi naši momci, i zmedj istih officirov tri, poginuše, mnogi još u bolestnici leže; ako nam anda uživanje vina prepověđano bude i mi ostali moramo oboleti: nego vendar da je memi znano bilo, da vino piti prepověđano jest, zaisto da ga ni jedan zmedj nas pil nebi bil.

Gerarал: ne, ne, ta prepověd nikada izdana nebi: ali Vi ste gudce imali?

Major: (serdito) Gospodine što se toga tiče, molim gostilnice gospodara na odgovor potegnuti; ja bo nisam mogućan clověka sěmo tamo hodećega

iz gostilnice iztěrati, i to tim manje, jerbo ondě mnogi ini gosti zvan nas biahu.

General: (grozeć) slušajte Gospodine Načalniče Horvatov! ja Vam u nazočnosti ovih dvoju, koji meni ovdě za svědoke služe, kažem: da ako u budućnosti najmanjega što proti dužnoj poslušnosti o Vas ali Vaših officirih saznam, budete Vi i Vaš batalion o kruhu i vodě u tverdjavě do proměne ali predanja vašega zatvoreni.

Major: Blagodarim Gospodine Generalu! — ovo bi bila meni i mojemu batalionu priměrna nagrada za našu u Ruskoj izkazanu věrnost, za našu kerv, koju za Francesku prolěvasmo, za rane, koje nam udarane biahu! — Na to nas General odpusti, i kad na ulicu dojdosmo rěče Major Berthier k meni: kamarad, ovo je vražje dugovanje: pazite na se!

Samo što je Major Cuić s ovim poslom gotov bil eto drugi ga čekaše. Officir najmre imenom Pajes Amiot, rodjen Francez i rodjak Generala Jolya, služivši prie kod 32ga Puka k nam na pre-

poručanje Generala prenešen bi. Ov potrošivši kod pervešega svojega Puka mnoge občinske novce, poslekak bi na odgovor potegnut bil naumi sebe běgom osloboditi. Dojde anda k Majoru moleć ga, da mu svoga jahača posudi dok bi kod 32ga na sprednjih stražah stojećega Puka svoje račune u red postavil. Major dopusti: Amiot pako jahaše do sprednjih straž, i kad bi na medju ovih bil dospěl podbode konja i odskoči k Porusom. Ovo pripetjenje smuti čitavu posadku; Francezi kliknuše: jedan horvatski Officir je k Porusom prešal, a Major mu napomagajuć još svoga jahača dal je, da samo beržje tamo dojde. General Joly, kojega zvanredna revnost po koristi Napoleonovoj nepravičnim prama Horvatom u ovih okolnostih činjaše, veselil se je tomu: General pako Grof Lemoroi, jedan ljubazni, izobraženi i pravični člověk pozval je taki Majora da mu ov dagodjaj izjasni, i kada bi Major ovomu vse odperto i istinito kazal bil, odpustiga General (na veliku nezadovoljnost Jolya) bez vsakoga obširnešeg' promotrivanja.

Amiot bi od poruskoga Comandanta na odgovor potegnjen, i kad bi bil kazal, da konj je

horvatskoga Majora umah bi isti konj na spredńje straže poslan i Majoru natrag povratjen.

Medjutim pripetišese u Franceskoj velike preměne: Napoleon bi s prestolja sveržen, uzvišenje Ljudevita 18ga za kralja franceskoga proglašeno, i u slěd toga mir medj Generalom Tauenzienom i Lemoroiom zaključen. Major dakle Čuić pisal je na Generala Tauenziena slědeći list:

„Na Njiovo Preizvišenstvo Gospodina Grofa Tauenziena, Jih Veličanstva Kralja Poruskoga Generala Feldmaršala, Odděla topničtva okol Děvina Zapověduika."

„Vase Preizvišenstvo!

„U ratu godine 1809 medj Austriom i Franceskom vodjenom bilo je šest Pukov horvatskih Jih Veličanstvom našim presvětlim Carom Franjom Francezom ustupljeno. Okolnosti naših čelad primoraše nas, za onda već zvekšine pod oružjem bivše, děliti udes Domovine naše, koje uredbe potverditi Car Napoleon za dobro našal jest. Onak smo morali s franceskom vojskom u Rusku po-

stupati. Kasnie kad bi se bil rat medj Austriom i Franceskom počel, bil je jedan naš batalion u Glogovu, jedan pako ovdě u Děvinu nastanjen. U ovih okolnostih nam ništa neostaše, nego polag zakonov poštenja s terpljivostju zveršavati dužnosti naše, i onoga željnoga časa čekati, u kojem bi nam dopuštjeno bilo našega někdašnjega Vladavca opet čestiti. Veliki dogodjaji najnovešega vrěmena u Franceskoj razveseliše nas i odrešiše od prisege Napoleonu složene: mi anda spadamo sada pod korunu Jih Veličanstva Cara Franje, koj već u měsecu Kolovozu Domovinu našu oslobodi od tudjega jarma. Iz toga zroka Vaše Preizvišenstvo pokorno molimo, da bi se pri predavanju tverdjave za nas zauzeli, ter skupa od Dvora austrianskoga saznali: što nam činiti jest? pak nas o tom podučili. Batalion nalazi se, polag ovdě priloženoga opisa, u dobrom stališu. Mi želimo tamo poslani biti, kdě bi mogli ono doseći, što nam do sada nepriazni udes preči, najmre: kerv i življenje za našega ljubaznoga Vladalca žertvovati. Jerbo vendar mi još pod zapovědju Francezov postavljeni jesmo; pokorno prosimo Vaše Preizvišenstvo: k našoj koristi samo toliko činiti, koliko nam nebi

škodilo ter nam u tom pripomoći, da se želja naša čim beržje izpuni. Šest stotin ljudih srĕtju svoju Vašoj Preizvišenosti preporučajućih zahvalnost svoju u napred Vam skladaju."

Vašega Preizvišenstva
U Dĕvinu 24ga Travna 1814.

najpokorneši
u imenu bataliona
Čuić Major v. r.

Odgovor poruskoga Generala Grofa Tauenziena na predhadjajuće pismo biaše slĕdeći;

„Blagorodjenomu Gospodinu Čuiću horvatskoga bataliona Zapovĕdniku:"
Nundisburg 28ga Travna 1814.

„Prijel sam Vaš list od 24ga ovoga mĕseca, i uvĕram Vas, da mi bude veselje pri budućem predavanju Dĕvina Vašoj želji zadovoljiti."

General Tauenzien v. r.
Feldmaršal.

Slědi zahvalnost i dalneša moljba Majora Čuića na Generala Tauenziena.

Vaše Preizvišenstvo!

„Primivši Vaše milostivo pismo nemogu pre pustiti za pokazano prama nam učastje ponizno se zahvaliti. Danas dobismo zapověd s pervim odděłom u Metz franceski varoš postupati. Ja mojemu Brigadiru, Generalu Jolyu, u imenu celoga bataliona rękal jesam da mi tamo iti nećemo; jerbo to veliki put vidi se bez vsake hasni za nas, koji već pod francesko vladanje nespadamo. Na to General rěče: da će nas vse tamo kano begunce odpratiti dati. To je nam nagrada za našu věrnost, za naše službe, koje do ovoga hipa věrno izveršavasmo! Francesko vladanje dužno je vojakom osam měsećnu platju: officirom pako na polgodinu; izvantoga kvara nadoměštjenje vsakomu Officiru do 1000, prostim pako do 80,000 franko, i jerbo mi težko ikada ovo dobijemo, može to Austria s drugimi stroški uračunati, dabi se nam barem zaostavša platja nadoměstila. Za sada bi želeli barem toliko dobiti da bi u Domovinu dojti mogli. Ovo nalazim za potrěbno Vašemu Preizvišenstvu s onom poniznom moljbom obznaniti, da

nas u Francesku iti nebi puštjali, kamo nas iz drugih uzrokov baciti nakaniše; mi bi onako dvojverstni put imali, ono malo što još imamo bi potrošili, ino nebi dobili i tako postali mnogo nesrětjnii nego što smo sada. U stalnom ufanju, da Vašega Preizvišenstva visoka milost nas iz sadašnje nevolje oslobodi, i u imenu našega Presvětloga Cara nam u potrěbě pomoć uzkratiti neće ostajem u vsoj poniznosti."

Vašega Preizvišenstva

U Děvinu 8ga Svibnja 1814.

najpokornii

Cuić v. r.

Major.

Dana 23ga u jutro biše vsi Generali, pak vsi Polkov i Batalionov Zapovědnici, kak takodjer vsi deržavni urednici — Civilbeamten — ko Guverneru pozvani. Ov Verhovni Upravitelj Grof Lemoroi dal je u prisustvju — Gegenwart — ovih po svojem Pobočniku čitati naredbe došedše iz Pariza od novoga franceskoga Vladanja, kojih saderžaj biaše slědeći:

Da Napoleon s prestolja franceskoga skinut, i zato franceska i Sodruženikov vojska od složene jemu prisege odrešena jest, da kraljević Ljudevit Burbonski pod imenom Ljudevita 18ga na prestolje francesko uzvišen jest, u slěd toga vsi Generali i t. d. franceske vojske pozivaju se, da se ali za kralja Ljudevita, ali pako proti njemu pismeno izrěku. Štogod ovdě Francezov biaše vsi ovo čuvši plakati puknuše. Zadnjić počel je Guverner skupspravljene na podpis nagovarjati podpisavši on pervi da skinutje Napoleona s prestolja odobrjava, i Ljudevita 18ga zpoznava za zakonitoga kralja. Za njim to isto vsi činjaše do horvatskoga i španjolskoga komandanta, koji oba skupa odzad stojahu. Guverner pogledavši na horvatskoga Majora rěče. „Zapovědnicě Horvatov! zar Vi ovo podpisati nećete?“ Major odgovori: „ja već nespadam pod vladanje francesko nego autsriansko“ — Guverner pak rěče: „to ništa nečini priatelju: Vi možete pogodbe polag volje vaše metnuti.“ Na to Major horvatski uzme pero i piše: „ja spoznajem Ljudevita 18ga za pravednoga kralja franceskoga, inače! očitujem se s mojim celim batalionom za moga zakonitoga Cara Franju 1ga“. Ovo isto

učini i zapovědnik španjolski i izrěče se za svoga kralja. General Joly smotrivsi redke horvatskim Majorom pisane viknu: „sto Vi nespadate već pod Francesku?“ Major odgovori: „niti najmanje!“ Nato razjadjen Joly podiže krik: Guverner vendar opominjajuć k mučanju s mirom nas odpusti. Ali kad horvatski Major od ovdě k svojim vojakom u kasarnu išal je dostiže ga Joly i oni pustiju se u tako žestog razgovor da podzadnjić puna ulica varoščanov dojde gledat što to jest. Joly groziaše se Majoru da će ga zatvoriti dati i kano běgunca u Francesku poslati; Major pak nasměhavajući se odgovori: „tu bih i ja gospodine Generalu polag biti moral; u ostalom nesvětujem Vam to učiniti!“ Još isti dan odide Major sa Stotnikom Šuplikacem ku Guverneru i prituži se na nečlověčno i grubo ponašanje Generala Jolya. Skupa prosiaše jega, da nebi prinudjeval Horvate, sada već pod Cara austrianskoga spadajuće, u Francesku iti, nego slobodno jim dopustil u svoju Domovinu se vratiti. Skupa odperto očitoval je Major, da ako bi se i Horvatom zapovědalo u Francesku postupati, ovu žapověd nijedan vojak zpuniti neće. Guverner světovaše da u miru i terpljivnosti počekamo, da će

on o tom poslu svojemu Vladanju pisati, i onda umah batalion Austrianskomu Vladanju predati.

Medjutim daše Major skrovno dělati na klobuke ružice po kraju žute u srědině pak černe; i to za proste iz vune, za officire pako zlatne i svilne. Skupa priskerbi za batalion zastavu onih istih farbih, na koje jednoj straně dvojstruki carski oral, na drugoj pako horvatski gerb pod ugorskom korunom namaljan bi. Zastava ova, kano znamenje austrianskih podložnikov bila je u stanu Majora Čuića spravljena.

Za několiko danah puknu glas, da mi moramo u Metz — franceski varoš — odlaziti. Ova je bila osebito Generalu Jolyu ugodna novina, koj već senjaše, da budemo morali tamo oružje ostaviti, što vendar pod nikakvom pogodbom batalion nebi bil učinil.

Dana 5ga Svibnja metnu batalion na město franceskih ružic austriansko — carske na klobuke. Franceski Generali poslaše nam jedan kup bělih

ružic — zamenje novoga kralja franceskoga — sa zapovědju: ove taki na klobuke metnuti; ali Major odgovori: da mi naše narodne imamo, i zato franceske s velikom zahvalnostju natrag šaljemo.

V.

Oslobodjenje iz franceske službe. Postupanje i došastak u Domovinu.

Teda někda osvanu želni dan našega oslobodjenja! — Jerbo pako, kak je več gorě rečeno bilo, vsaki vojak samo jedan sou imaše nadnice; officiri pako samo polovicu platje prîmiše; bilo je vojačke platje za osam, officirske pako za šest měsecev kod Francezov na dugu. Priraćunajuć pak i za opravu ter ostala naša pravična potrěbovanja biaše vsega skupa 201,900 frankov.

Major je hitril pred odlazkom račune sgotoviti i ove nazirateljem računov potverditi dati. Ovomu uredniku predložil je Major u nazočnosti vsih k batalionu spadajućih officirov račune svoje več 15ga Svibnja, Ali General Joly, gotov nam uvěk škoditi, odide k Nazirateljn ter, za nam zadnji udarac dati, uputi ga, da račune nepodpiše. Zato Naziratelj došedšim officirom rěče, da on niti ove, niti one bivšega tretjega Puka još kod

Generala Jolya suće račune sada podpisati neće, nego da je sobom u Metz uzme i pregledavši je tamo, natrag pošle. Na to Major Čuić prosiaše, da se mu barem jedan věrojatno podpisani izvadak ovih računov predaje, i nemogućemu niti ovo doseći ništa drugo ostalo nije, nego pri Guverneru se pritužiti i jega barem za toliko penez moliti, štobi u našoj nevolji učinjene duge zplatiti mogli. Nego Guverner sagledavši nas k sebi iduće, zaprě se u sobu: domaći pako njegvi govoraše da ga doma nije. Mi anda povratismo se bez doveršenoga posla u naše kasarne, i pripravljasmo se za sjutrašnji odlazak.

Dana 16ga izide batalion na odhodak pripravan, i jerbo od Porusov dosta kol dobismo, zato biše vsi bolestnici, koji baš pogibeljno ležali nisu iz bolestnice izvadjeni i na kola metnuti. Oni pako, koji put nikak podnašati nebi bili mogli, biše skupa s njiovom opravom i oružjem vrědnomu gradjaninu Schmageru predani, koj obećaše momke, kad ozdraviju, potrěbnimi stvari obskerběti i do medje austrianske sprevoditi dati, što u istině ov vitežki ljudomil učini.

Batalion postavi se pred odhodkom u širokoj ulici: desno krilo prostěralo se je do stana Majora Čuića, levo pako do Generala Jolya. Na to biše Pobočnik i Zastavnik u stan Majorov po zastavu poslani, koja razvijena u srěd bataliona donešena bi, Batalion je navadno presentiral, i na jedanput uzdigne se stoput ponovljeni, suzami radosti i veselja směšani klik „zivi!“ tak od vojakov, kak od vrědnih gradjanov Děvinskih. Na to Major Čuić postavivši se u srědinu bataliona ovako govorjaše k vojakom:

„Hrabra Bratjo moja! ovo jest Oral pravednoga našega Vladalca za kojim mi već pet godin uzdihavamo; ovo jest horvatski Gerb, koj nam k ljubaznim našim domorodcem cestu pokaže. Presvětlomu Caru našemu Franji Pervomu dužni jesmo oslobodjenje naše sladke Domovine izpod jarma okrutničtva i sjedinenje naše s predragom bratjom našom. Neću Vas opominjati k stalnoj věrnosti prama Presvětloj Kući Austrianskoj; ovu bo imate, samo još pridajem, da se na putu vašem tako zaderžavate, da neostavite zločešti uzpoměn Imena Horvatskoga u Německoj“ — na to vsi kliknuše:

„„„neka žive Car Franjo, neka žive naš Osloboditelj!““ — „akoprem (bešedjaše dalje Major) akoprem Francezi već osam měsečnu zasluženu platju nam dužni jesu, tim plemenitie pokazal se je prama nam poruski General Tauenzien odredivši mi toliko novac, koliko za vaše na putu uzderžavanje potrěbno jest. Zpoznajte velikodušnost Porusov i skupa nečlověčnost onih, za koje mi tak dugo kerv i življenje žertvovasmo.“ Medj glasnim klikom: „neka žive poruski Kralj! neka žive General Tauenzien!“ ostavismo varoš postupajući u pol Stotinjah — kompaniah — medj skladnoglasnom muzikom i pod razvijenom zastavom. Množina varoščanov sprevadjase batalion četvert sata dalko od varoša. Major predavši zapovědničtvo nad batalionom Stotniku Šuplikacu povrati se u varoš i odide s celim upraviteljskim Sovětničtvom — Conseil d'Administration — ko Guverneru zaradi podpisanja računov i odredjenja něšto potrěbnih novac. Ali Guverner zatvori se opet, našto Major razserdjen u nazočnosti brata Guvernerovog' pak takodjer Majora Miroslavskya potuži se britkimi rěčmi proti Guverneru i odide: Začuvši ovo kasnie Guverner daše iskati po varošu Majora s

moljbom da k njemu dojde, i kad bi to bil Major učinil predal je Guverner račune za pregledanje officiru Pajeru pitajuć jega: jesu li istinski? ter dobivši odgovor da jesu, podpisal je račune.

Jerbo pako Major Čuić na nikakov način od Guvernera novac dobiti nemogaše, išal je k poruskomu komisaru, koj baš sada došal je za tverdjavu primiti. Ovaj Majoru umah dadoše několiko stotin frankov potrebnih za zplatjanje dugov; General Tauenzien pako odredi za batalion dodatnu platju — Etappen. — Major sveršivši posle u Děvinu hitriaše za batalionom i dostignu ga drugi dan. J onako postupasmo kroz Dobrosol (Halle) Draždjane (Dresden) Rumburg i dojdosmo 2ga Lipnja u Pragu, kdě batalion četvert sata dalko od varoša nastanjen bi. Ovde verhovni General Kolovrat officirsko tělo progledal i k stolu pozval je. Dana 3ga Lipnja počivasmo u Praze i ondě biše Revisionsliste napravljene. Dana 4ga bivši batalion pregledan stupil je u austriansko — carsku službu. Ov dan častil je grof Kinsky vse officire u jednoj gostilnici, vojak pak prosti vsaki dobi na tri dane platju.

Dana 5ga krenusmo dalje kroz Linc i Gradac, kamo 25ga Lipnja dojdosmo. Ovde pregledan je bil batalion Jih Sijatelstvom knezom Hohenzollernom, koj skupljenomu kod njega officirskomu Tělu oglasi visoku dvornobojnoga Sovětničtva odluku od 7ga Lipnja kojom nas Jih Veličanstvo opet u carskokraljevsku vojsku s našimi čestjami i redi milostivo primiti dostojali jesu.

Onda postupasmo kroz Marburg, Pettau, Varaždin, Zagreb u Karlovac, kdě opet batalion pregledan i vsaki k svomu Puku naputjen bi. U Karlovac dojdosmo 14ga Serpna 1814. Preosvetjeni Gospodin ondešnji iztočne cirkve Vladika pozval je vse officire k obědu: vsaki pako momak častjen biaše pol okom vina. Na znak zahvalnosti za ovo gostoljubje pokloni Major Čuić donešenu iz Děvina zastavu ondešnjoj stolnoj cirkvě, kdě se i sada nalazi.

Razstanak officirov od vojakov, i opet prostih od svojih officirov bolje mislěti neg' izpisati može se. U živom uzpoměnu nevolje, tuge i žalosti, koje družtveno u tako dugom vrěmena tačaju, u

tako različnih okolicah světa podnašahu, prolévane su bile suze radosti. Jedan drugomu padajuć u naručaj blagodariše uzajemno za sebi izkazana dobročinstva i pomoć u bezpriměrnih dogodjajih, ka kojih sverse su dospěli. —

Ovo su ljubazni Čtavče na kratko opisana pripetjenja jednoga děla Kralju i Domovině věrnih, francesko jarmo podnašavših Horvatov! — Ako skupa s manom iz serdca želiš; da bi se i ostale hrabre bratje naše pod istimi franceskimi Orli slavu Horvatskoga Imena po světu razsěvavše čini, vitežtva i tuge čim beržje věrnim perom i narodnim jezikom opisale, potrudi se i Ti k ovoj narodnoj, svetoj sverse polag prilike i mogućnosti; potrudi se dok imamo medj sobom čestite Ostanke onih mnogobrojnih mučenikov kano žive svědoke, da nebi potomstvo u nevrědnom neznanstvu krěposti svojih praotcev i našom krivnjom živělo.

U ostalom žertvujući suzu uzpoměna onim hrabrim Domorodcem, kojim nepriaznjiva srětja dopustila nije od Düne i Berezine u sladku Domovinu se povratiti, raduj se hvaleć Boga da Te

je Horvatkinja mlekom svojim odkojila, i gledeć na žertvu tak mnogih vitezov těši se rěčmi horvatskoga Homera:

Ako se prem sbira
Tim nam već rězika
Ništnemanje zvira
S tim horvatska DIKA *).

*) Odděljenja Sigets. Děl II.

Veće pogrěške tiska.

str.	*redak.*	*pogrěska.*	*čitaj.*
6 —	3 —	vosjke —	vojske
— —	22 —	T —	F.
8 —	15 —	uredjna —	uredjena,
10 —	11 —	čase —	čaše.
13 —	3	Stonitkov —	Stotnikov.
—	—	Naměstnikov	Zastupnikov
24 —	17	sušće —	suće.
25	18	vojscě — —	vojsce
32 —	18	sversě —	sverse
47 —	20 —	narodim —	narodnim
54 —	13 —	zaderžavuha	zaderžavahu
59 —	4 —	uraziteljem	urazitelju.
70 —	1 —	zamenje —	znamenje.

U Zagrebu pri Franji Suppanu

štampano nalazi se, s prilosenom Cenom u srěbru:

Oddiljenja Sigetskoga

četiri děla.

S Uvodom ó životu, činih; i smerti Nikole kneza Zrinjskoga. 8. u Zagrebu 1836. S prilikom Nikole kneza Zrinjskoga. 40 xr. — 45 xr.

Lado horvatsky iliti Sibilla,

sverhu mnenya dojducheh Pripecheny na děvet Vil razluchena; vandano po Pavlu Vitezovichu. 20 xr.

Erdödy kneza Tomasha

Horvat. Dalm. i Slavonske Bana

Obszedyenye y Poboj Sziszechki

vu letu 1593.

Izpiszan po Tomashu Gorichanecz. 8. Vu Zagrebu 1837 na finom Papiru. 20 xr.

Pervi i zadnji kip.

Turobna Igra vjednom Zpelaju poleg Nemshke Ballade od G. Seidla, spisal Ljudevit Mirko Farkas. 8. V' Pozunu 1833. 4 xr.

Serbsko-Dalmatinske vitežke národne Pjesme

Novo Vandánje. Dvě knjige. 8. U Beču. 1836. 3 fl. 30 xr.

Ztolétni Kalendar horvatzki.

8. Vu Zagrebu. 40 xr. — 45 xr.

Horvatzki detcze priatel,

ili: mlajshi Robinzon, kruto povolyna y vugodna pripöveztь 2 Del. za 1 fl. tverdo zvezan za 1 fl. 20 xr.

Huta pri Szavi,

ili: Lyubav. Igrokaz, za 10 xr.

Lyubomirovich,

ili: priatel, pravi y Grabancziash Diak, sa 36 xr.

Lizimakush,

ili: Machuhinzki nazlob, za 12 xr.

Diogenesh,

ili: szluga dvéh zgublyenéh bratov, za 20 xr.

Podvuchanya

vu naj poglaviteshéh Veré Iztinah, y naj oszebiteshéh kerztchanzkeh Dúsnoztjah od Gozp. Biskupa Maksz. Verhovacz od Rakitovcza &c. 8. vu Zagrebu, tverdo zvezano za 1 fl. 48 xr.

Pomochnik betegujuchéh,
y vumirajuchéh. 12. vu Zagr. 1832. tverdo zvezano z-tokom za 40 xr.

Danicza Zagrebechka,
ili: Dnênik z-Tolnachnikom hisnêm vszakoverztnêh na haszen y prikratchènye vrémena szlusechéh. 1834. 1835. 1337. 1838. vszaki za 20 xr.

Indianski mudroznanecz,
ili: nachin kak chlovek vu drustvu lyudih szrechen posztati more. 16. vu Zagrebu 1833 za 20 xr.

Zriny Miklos,
ili: Dogodyènya Zrinya Miklóusha Bana Horvatskoga, nyegovéh dvéh priatelov, y Judite Ilyefalvi za 40 xr.

Proglas i poziv na predplatu
na slědeća
za Illirsko i celo Slavensko slovstvo
najvažnia

Slavo-Ilirska narodna dela
„Adrianskoga Mora Sirena:“
„Grof Zrinjski Petar“

Štampana u Benecih pri Cam. Turrinu 1660. Dopuštjenjem obćinskim.

I na

Zabavnik (Almanach) Ilirski

sa priloženim panslavenskim Zabavnikom pod naslovom:

Sveslavjanski Slogonosac.

za g. 1838.

Predplatiteljna cena.

Zabavnika. (8 tab. jaka.)	Sirena (16—20 tab. jake.)
Na krasnim velinpapiru, tverdo svezan sa 4 bakrorězi i zlatnim rězom 3 fl. u sreb.	Na krasnim velinpapiru u lěpom savezu, s dvěmi bakri u 8. 2 fl. 30 xr. u sr.
Na najkrasniim velinu u svili sa 4 bakri i zlatnim rězom 6 fl.	Isto tako u svili sa zlatnim rězom . . . 5 fl.
Dragoceni iztisk na basler-velinu (Prachtexemplar) sa pervimi odtisci bakrah, u baršonu vezan sa srebernim okovom . 18 fl.	Na najkrasniim velinpapiru, sa bakri, zlatnim rezom u 4-tu 18 fl.
	Dragoceni iztisk na basler-velinu (Prachtexemplar) sa pervimi odtisci bakrah, u baršonu sa srebernim okovom vezan u 4-tu 25 fl.

Na oba děla sa 5 fl. 30 xr. predplativši ima samo 5 fl. položiti.
